

ПИЛИП ОРЛИК У ШВЕЦІЇ

4

КРИМСЬКІ ІГРИ “КОЗАЧКІВ”

5

ДАЙ БОЖЕ ПАНУ ІВАНУ!..

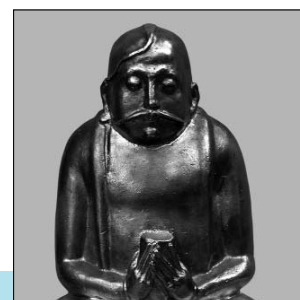
6

ПРІОРИТЕТИ КИЇВСЬКОЇ “ПРОСВІТИ”

9

ІНДО-УКРАЇНА НАКОНЕЧНОГО

14

УКРАЇНСЬКИЙ ВИБІР НА МЕЖІ СТОЛІТЬ

Нещодавно побачила світ книга відомого громадсько-політичного і культурного діяча, академіка НАН України, директора Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАНУ Миколи ЖУЛИНСЬКОГО “Нація. Культура. Література”, приурочена до його 70-ліття. Це зібрання праць, які визначають суспільний і науковий світогляд Жулинського за останні роки. Він був категорично проти того, щоб книга починалася з якоїсь величальної передмови. Коли вона вийшла, то виявилось, що багато тем співзвучні з сучасною ситуацією в Україні, перебувають в одному контексті та потребують коментарів. Писати рецензію на книгу було б занадто просто. Натомість значно цікавішою є можливість поговорити з Миколою Григоровичем з приводу тих проблем, які турбують нині українську націю, прийнятні таку її частину, як інтелігенція.

Книга має промовистий підзаголовок: “Національно-культурні міфи та ідейно-естетичні пошуки української літератури”. Автор дав глибинний, досягнутий на основі власного життєвого досвіду аналіз реалій нашого суспільства, перспектив його національного самовизначення, розкрив ідейно-естетичні пошуки української літератури. Книга має три розділи — “Національні епізоди”, “Європейське переживання України”, “Письменництво”. Власне, це ті три сфери, які найбільшою мірою цікавлять мислителя, визначають вектори його світогляду. А загалом у новій книзі Миколи Жулинського домінує ідея антропоцентризму. Людина, особистість, індивід перебувають у центрі його уваги. Навколо пошуку і віднайдення їхньої суті, визначення ролі та призначення у житті й ведеться розмова доктора філологічних наук, письменниці Оксани СЛІПУШКО з Миколою ЖУЛИНСЬКИМ.

— Миколо Григоровичу, повернімося до діалогу “Замість передмови”, а саме до надзвичайно актуальної, я б сказала, вічної проблеми “митець і влада”. Ви стверджуєте: “Влада манить, зачаровує, втягує людину у вир боротьби спочатку за її здобуття, а незабаром — і у вир боротьби за збереження цієї влади. Влада має властивість заманювати митців, як світло метеликів, і ті готові кружляти навколо цього сліпучого ореола, яким огортає їхня фантазія сильних світу цього. Особливо тоді, коли влада загортається в тогу демократії, коли в особі одного можновладця фокусуються народні сподівання на рівність, свободу і братерство”. “Відштовхуючись” від цих

слів, хочу запитати: а як Ви оцінюєте сьогоднішню дилему “митець і влада” і яке своє місце бачите у цій ситуації?

— Мені здається, що сучасна українська влада не звертає уваги на культуру, літературу і мистецтво та й наша гуманітарна еліта, українська інтелігенція давно вже не чекає від влади розуміння, якоїсь реальної підтримки. Особливо прикро мені, що національна еліта переживає великі розчарування від президентської діяльності Віктора Ющенка, який чітко декларував гуманітарні пріоритети у своїй політиці, але зробив мізерно мало. І передусім тому, що виконавча влада не була в його руках. Я очолював Національну раду з питань культури і духовності при Президентові Ющенку, ми готува-

ли відповідні Укази Президента України, які Віктор Ющенко без особливих заперечень підписував, але жоден Указ Президента України не був виконаний у повному обсязі, навіть на половину, на третину. І всі ці укази, доручення Президента Ющенка пішли в небуття. Наче їх і не було. Нинішня влада, нинішня Адміністрація Президента України Віктора Януковича навіть не згадує про ці укази. Можете уявити мій настрій, мої розчарування і мою, ясна річ, нехтіть долучатися до якоїсь співпраці з нинішньою владою. Для чого ці ритуальні танці, коли гра ведеться за іншим сценарієм? Для нинішньої влади визначальним є досягнення найповнішої влади, яка, на її думку, дозволить сконцентрувати зусилля на реформуванні економіки задля досягнення вищих соціальних стандартів життя. Цього ж прагне переважна більшість електорату. Нинішні правителі України — від Президента до правлячої партії — Партії регіонів — добре знають, що більшість українського суспільства готова відмовитися, як висловився Микола Бердяєв, “від свободи духу в ім’я хліба”, тому нема потреби їм підживлювати інтелектуальний мозок та духовний потенціал нації.

Мені можна заперечити, скажімо, згадати Фрідріха Ніцше, який вважав слабкість злом, а добром — “все, що помножує в людині чуття сили, жадання влади і, зрештою, саму силу”. Але ті, хто наповнений по вінця “жаданням влади”, влади якнайбільшої, всеосяжної, повинні бачити, розуміти, що відчуження в Україні народу від влади і навпаки катастрофічне, влада в очах суспільства аморальна, бо заражена нестримним пориванням до наживи, людей обурює безкарність зловживань владою. Громадського контролю за діями держапарату немає, а якщо і є якісь намагання отверезити протестним викликом, сигналом, заявою, скаргою дії влади, то вони натикаються на продажність судів і чиновництва взагалі.

Закінчення на стор. 2–3

Закінчення.
Початок на стор. 1

УКРАЇНСЬКИЙ ВИБІР

А чому б нам, скажімо, не поглянути на проблему “митець і влада” з позиції громадянської відповідальності митця, який своїм високим покликанням виразника народних дум і націй, вибачте за високий стиль, духовного лідера нації зобов’язаний говорити правду і не вмошуватися якнайзручніше біля підніжжя трону. Це вже моральна проблема. Взагалі, інтелектуальна еліта нації, національна інтелігенція “приречена” перебувати в опозиції до влади — здійснювати контроль за її діями, попереджувати, вимагати, протестувати... І годі цим моральним авторитетам нації чекати слова вдячності від народу, якому вони служать, тим більше — від влади. Класичне прояснення долі того, хто прагне “святую правду возвістити!” — Шевченків “Пророк”. Випівав посланий Господом на землю пророк “огнем невидимим” “замерзлі душі” своїх людей, а вони “омерзались” і то-го пророка “на стогнах каменем побили”.

— **Микола Григоровичу, звернімося до іншої теми. У розділі “Національні епізоди” Ваша визначальна теза — формування національної незалежності. Тут Ви розвиваєте цікаву думку про те, що для українського народу православна віра в певні періоди національної історії ставала політичною силою, спрямованою на утвердження незалежності, національної єдності. Це справді так. Згадаймо часи Києворуської держави. 1051 року великий київський князь Ярослав Мудрий призначив митрополитом русича Іларіона, не спитавши дозволу і не взявши благословення у візантійського патріарха. Цим було проголошено ідею про те, що незалежність церкви — це незалежність держави. Яким чином, на Вашу думку, цей фактор впливав на ідею незалежності України у нові часи?**

— Історичний і духовний розвиток української нації відбувався таким чином, що саме православна віра стала своєрідною ідеологічною основою, на якій разом із культурною і духовною традицією творилася національна ідея. По суті, формувалася духовна незалежність як гарант збереження української ідентичності. Православна віра була ідеологією єдності, духовним осередком нації, уособленням центральності. Тому проблема єдності українського православ’я, утворення Української Помісної Православної Церкви слід розглядати в контексті формування національної ідентичності, а отже, формування сучасної української політичної нації. Усі політики — ліві, центристи, праві — пропонують свої моделі досягнення єдності та консолідації українського суспільства, усі прагнуть витворити з цього суспільства цілісний демократичний, політичний, а я б сказав, передусім культурний організм. Але очевидним є те, що без гармонізації міжконфесійних та державно-церковних відносин годі сподіватися на єдність і консолідацію українського суспільства. Можна мені й заперечити, мовляв, ми поліконфесійна країна, нам слід утверджувати релігійну свободу та конфесійний плюралізм, розвивати екуменічний та міжконфесійний діалог. В Україні функціонує понад сто церков і релігійних напрямів, а Ви тут говорите про об’єднання в одній помісній церкві всіх гілок українського православ’я. Чи не реальніше й актуальніше працювати над духовним єднанням усіх конфесій України? Згоден, для нашої країни надзвичайно важливою є духовна єдність і її слід повсякчасно творити, плекати — утверджувати терпимість між віруючими, закликати їх до єднання та духовної консолідації. Але крім цього потрібно дбати й про розгортання діалогу між православними церквами в Україні в надії на утворення Української Помісної Православної Церкви.

І культурно-інформаційний простір України, і релігійний потребують гармонізації та модернізації. Якщо чіткіше, він, цей духовний простір, має бути українським, національним, без активної ідеологічної та політичної присутності інших держав. Та цього нам не досягти, якщо й надалі церкви і релігійні організації втягуються в політичні процеси. От, скажімо, цього року Україна і, ясна річ, усі православні церкви відзначать 450-річчя створення Пересопницького Євангелія. 2001 рік Верховна Рада України оголосила Роком Української Першокниги.

Фото Олесь Дмитренко

Ця, написана давньоукраїнською книжковою мовою унікальна книга, на якій приймають урочисту присягу президенти України, є вже символом української державності та, хотілося б сподіватися, може стати символом української православної єдності. Чому б нашим православним конфесіям не використати цю визначну подію в духовній історії України і не розгорнути діалогу з метою глибшого усвідомлення національної самобутності Українського православ’я та ролі української православної церкви у формуванні національної ідентичності? Адже ідентичність сьогодні вважається однією, поряд із безпекою, із найважливіших — фундаментальних — цінностей, на основі яких і має формуватися нова модерна система ціннісних орієнтацій людини і суспільства. Тож ніяк актуальним і вкрай важливим для України є формування нової системи цінностей — нової ідеології, яка б творила нові структури свідомості, нову ментальність. Нам потрібна україноцентристська свідомість, визначена у своїх пріоритетах на основі національних і загальнолюдських ціннісних орієнтацій, завдяки яким можна було б досягти суспільної солідарності, толерантного ставлення віруючих один до одного, до запитів і потреб національних меншин, духовної єдності та консолідації українського суспільства. При цьому варто пам’ятати, що вирішення всіх складних питань треба здійснювати обережно, терпеливо і системно, уникаючи будь-яких конфліктів. Адже питання віри в історії України не раз ставали приводом для збройних зіткнень.

— **Тут найбільш яскравим є приклад національно-визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького у 1648–1654 рр. Тоді у криваві протистояння були втягнуті не лише два народи — український і польський, а й воювали між собою українці, які розділилися у релігійних віруваннях між православ’єм та уніатством. А якісь приклади з новітньої історії України можете навести?**

— Слід зараз тільки порадіти, що Україна не була втягнута у криваві конфлікти на території колишнього СРСР. Уже тоді було проголошено ідею про те, що геополітична позиція України — це планомірна інтеграція в Європу, загальноєвропейська структура. Але про яку ефективність економічних реформ, про яку євроінтеграцію можна говорити, коли за індексом людського розвитку Україна опинилася на 85-му місці з 178-ми держав світу. А я пригадую, на початку 90-х, здається, 1993 року, коли ми, уряд Леоніда Кучми, вперше провели спільно з ООН Міжнародну конференцію з питань людського розвитку, тобто, з питань соціогуманітарної політики, Україна перебувала на 45-му місці за індексом людського розвитку. До того ж ми ніяк не можемо піднятися із ганебного 134-го місця в рейтингу корупції Transparency International, тоді як наш сусід Польща в останні роки пройшла шлях із 70-го до 41-го місця.

А тепер чи не найголовніше. Наші темпи зростання внутрішнього валового продукту (ВВП) загрозливо відстають від розвитку

найближчих сусідів. Скажімо, для того, щоб Україні досягти ВВП на душу населення Болгарії, потрібно впродовж десяти років мати щорічний темп зростання 9,4 %, Польщі — 16,1 %, Угорщини — 17,7 %, Словаччини — 20,4 %, Росії — 13,1 %. Якщо ВВП на душу населення в Україні становив 2009 року, згідно з даними Міжнародного валютного фонду, 2542 долари, то у Болгарії — 6223 долари, Словаччині — 16282, Польщі — 11288, Росії — 8694, Румунії — 5166. Нижчі показники мали хіба що Грузія (2448 дол.) і Молдова (1560 дол.). Наголошую, це показники кризового 2009 року. У 2010 році зростання ВВП становило лише 4 %. Але що цікаво. Темпи зростання ВВП на душу населення безпосередньо залежать від рівня освіти і науки в країні. Старший науковий співробітник Інституту кібернетики ім. В. М. Глушкова НАН України Василь Горбачук у книзі “Методи індустріальної організації” (К.: А.С.К. 2000) обґрунтовує позитивну залежність між кількістю рейтингових університетів і ВВП на душу населення і нагадує, що у рейтингу 1500 найкращих університетів світу Україна мала 2 університети, тоді як Польща — 20, Туреччина — 12, Росія — 9, Угорщина — 8, Румунія — 8, Словаччина — 3. Рейтинги університетів кожної країни, як не дивно, зростають завдяки публікаціям документів від держав у наукових журналах. Але треба ці журнали мати і донести їх до світової науково-освітньої еліти. У нас таких журналів 19, тоді як Польща має 230, Росія — 186, Словаччина — 40, Болгарія — 26. Очевидна і жодною економічною політикою не спростована істина: тільки та держава має перспективу стати ефективною, яка пріоритетно інвестує в освіту, науку, культуру і здоровий спосіб життя. Відомі у світі принципи, що їх сформулював Стивен Кові в книзі “7 звичок високопродуктивних людей”, яку він опублікував 1989 року, зводяться, здавалося б, до звичайних істин: слід бути проактивним на основі особистого вибору, бачити кінцеву мету і формувати в собі лідерські амбіції, володіти цілісним баченням проблеми-мети і дисципліновано виконувати завдання для її вирішення і досягнення, виплекати в собі велику чутливість до іншого, але водночас мати мужність відстоювати свою позицію. Важливою, на думку Стивена Кові, звичкою для високопродуктивної людини має бути принцип взаєморозуміння, принцип творчої співпраці та принцип збалансованого самовідновлення.

На основі цих семи звичок високопродуктивних людей, які настільки зацікавили світ, що книгу Стивена Кові було перекладено 38 мовами і продано 15 мільйонів примірників у 73 країнах світу, український науковець, кандидат економічних наук Олег Дерев’яко розробив “7 звичок високопродуктивних держав”. Не викладатиму всі ці звички чи принципи, засади, але зупинюся на трьох перших. Олег Дерев’яко вважає, що, по-перше, “високопродуктивні держави завжди посідають проактивну позицію”, по-друге, “ефективні держави мають бачення свого майбутнього” і, по-третє, “високопродуктивні держави, як і високопродуктивні люди, дуже багато часу приділяють тим напрямам діяльності, які важливі, але не термінові”. І далі ця третя звичка розгортається в такий висновок: “Освіта, наука, культура та медицина — ось чотири стовпи, на яких стоять і завдяки яким розвиваються всі високопродуктивні держави. Економіка — це результат комерціалізації наукових досягнень, культурних потреб і можливостей, що впливають із рівня освіти й здоров’я людей”.

Судячи з тієї риторики, яку демонструє нинішня влада в Україні, декларований курс на здійснення реформ має на меті перекона-

ти нас, громадян, і світову спільноту в тому, що владна команда, зокрема депутати-регіонали, є високопродуктивними людьми, і сама країна внаслідок проведеної ними модернізації буде високопродуктивною державою. Але одна справа — заявляти, декларувати, інша — реалізовувати. Треба, щоб суспільство не лише повірило в те, що привселюдно декларується, а й діяльно підтримало цей курс реформ, курс на модернізацію країни. І саме тут криється найбільша загроза. Суспільство, народ не вірить владі, вважає її корупційною, її дії сприймає в багнети. Щоб не бути голослівним, наведу дані дослідження української редакції Deutsche Welle. На запитання: “Які проблеми є найважливішими для України?” — опитувані українські громадяни відповіли: на першому місці економічні проблеми — 73 %, на другому — корупція (62 %) і на третьому місці зловживання владою — 50% (“Урядовий кур’єр”, 25 листопада 2010 р.).

Корупція у всіх органах державної влади, особливо у вищих ешелонах, фатально компрометує в очах суспільства усі гілки влади, позбавляє довіри і знецінює навіть виразно позитивні дії. До того ж це суспільство політичними розчленоване, сегментоване, одне слово, не консолідоване, і влада не докладає енергійних зусиль для того, щоб єднати країну, зближувати ті регіони, які нинішня правляча партія начебто консолідовано представляє.

Неможлива модернізація країни без консолідації суспільства. Не випадково газетою “День” (22–23 жовтня 2010 р.) в репортажі про дискусію на тему “Економіка: соціальні обмеження чи соціальні ресурси” визначено головним напрямом реформ “модернізацію й консолідацію”.

Учасники цього круглого столу зауважували, що нова українська влада демонструє енергійну рішучість здійснювати модернізаційні перетворення в країні, готовність до реалізації великих проектів. Отже, є підстави вважати, що одна із семи звичок високопродуктивних держав завялена. Точніше, наявна. Але як бути, наприклад, із п’ятою звичкою, яка передбачає бути зрозумілим? Де свідчення того, що необхідні принципи взаєморозуміння, а саме, влада знає, розуміє, що хочуть громадяни і суспільство, а суспільство розуміє владу, її цілі й завдання? На жаль, цих свідчень нема, бо, як зауважив президент Центру економічного розвитку Олександр Пасхавер, “у нас немає сакрального, шанобливого ставлення до власної держави — це для нас не вища цінність. І є тотальна недовіра до цієї держави та її інституцій” (“День”, 22–23 жовтня 2010 р.).

Чи усвідомлює нинішня влада що чи не найголовнішою для неї загрозою? Так, усвідомлює, про це свідчить виступ Президента України Віктора Януковича на черговому — листопадовому 2010 року — засіданні Ради національної безпеки і оборони України, на якому найбільшою загрозою національній безпеці визнано кризу довіри людей до влади і держави.

Не викликають жодних заперечень і сумнівів викладені Президентом України ключові першочергові завдання, які поставили перед нинішньою владою. Це — активне проведення реформ і модернізація країни; ефективна діяльність влади; наявність довгострокової програми розвитку держави, яку розуміє і підтримує суспільство; розширення соціальної бази державної політики задля суспільної підтримки дій влади і, ясна річ, задля недопущення соціальних вибухів і політичних криз та революцій.

Здається, що в разі здійснення, досягнення цих цілей можна сподіватися на входження України до списку високопродуктивних держав. Та поки що лише здається. Бо у Щорічному Посланні до Верховної Ради України Президент України Віктор Янукович визнав: “Із задумів та планів на 2010 рік ми спромогли реалізувати щонайбільше третину”.

Основна причина такої низької ефективності влади, на думку Президента України, полягає в бюрократизованій державній машині, яка продовжує зберігати “свої звичні механізми управління, свої адміністративні

НА МЕЖІ СТОЛІТЬ

можливості та корупційні схеми тіншового за-
робітку”.

Як бачимо, і влада усвідомлює величезну
проблемну напругу, яка зростає в процесі
модернізації економіки і сфер державного
управління, подолання корупції, яка руйнує
зсередины державу, доводить владу і суспільство до моральної деградації, посилює
правовий нігілізм.

Безперечно, модернізація держави, еко-
номіки і суспільства — на часі.

— **Але як ці реформи реалізувати? Модернізаційні стратегії тільки тоді реалізуються, коли, як свідчить досвід європейських розвинутих держав, є розвинуте громадянське суспільство, сформоване “суспільство знань”, коли є культурно та політично консолідована нація.**

— Загально визнано, доведено практикою індустріально розвинених держав, що інтелектуальний ресурс, культура і духовність ефективно впливають на політичний та економічний розвиток країни, визначають морально-психологічний та економічний стан суспільства. Розвинені країни світу за рахунок пріоритетного розвитку освіти і науки мають до 40 % приросту ВВП. Тож нам потрібно підняти авторитет інтелектуальної праці, проводити національну пріоритетну культурну політику, що визначатиме значною мірою формування тієї національної ідеології, яка може організувати, змобілізувати суспільство на рішучі, динамічні дії, зарядити суспільні настрої енергією державного самодійснення. Без інтелектуального і культурно-духовного ресурсу тут не обійтись. Він головний.

— **Саме інтелектуальний ресурс нації визначає її позицію у світовій спільноті. Світ нині активно глобалізується. Нації та держави вступають у діалоги на різних рівнях — політичному, економічному, релігійному, духовному, культурному. Як Ви бачите це глобальну інтеграцію та місце в ній України? Адаже нам важливо не тільки бути у світі, а й зберігати свою сутність, не втратити власне індивідуальне “Я”. Як нам посилити, динамізувати наш діалог із європейською спільнотою, не чекаючи, коли остаточно визріє у головах наших провладних політиків рішення про необхідність євроінтеграції?**

— Глобалізація, на мою думку, це цивілізаційний виклик, який передбачає, якщо хочете, стимулює модернізацію. А от саме в модернізації суспільства й затаєні плюси і мінуси глобалізації, бо технологічний поступ, ринкова економіка та інші механізми раціоналізації неминує народжують уніфікаційні системи, які загрожують нівеляцією розмаїтих формам людського життя. Що робити? І зупинитися не можна, і не можна бездумно кидатися, не озираючись на свій національний берег, у вир модернізаційних потоків. Куди вони нас винесуть і чи не втрачимо ми в цьому вируванні своє національне “Я”, свій цивілізаційний образ? Не втрачимо, якщо цей процес модернізації буде забезпечений культурним супроводом, формуванням національної ідентичності завдяки пробудженню та “вселенню” в суспільну свідомість історичної і культурної пам’яті. Відомий німецький дослідник Йорн Рюзен у праці “Нові шляхи історичного мислення” поділяє і розвиває ідею Семюела Гантінгтона про подолання орієнтирної кризи, що виникла після розвалу СРСР, за допомогою такої основної величини політичного орієнтування, як культура. “Вона позначає систему цінностей і символів, — стверджує Йорн Рюзен, — яка встановлює ідентичність як властиве спільноті основне переконання в його шонайбільшому соціальному поширенні, і яку треба розглядати як суттєву умову для політичної діяльності”⁴.

Якщо базовим елементом, точніше, основним фактором політичного орієнтування в сучасному світі виступає культура, і ця “система цінностей і символів” (Йорн Рюзен) визначає логіку формування колективної ідентичності, то зрозуміло, чому Семюел Гантінгтон, а слідом за ним і Йорн Рюзен, вважають, що “на місце холодної війни політичних систем приходить холодна війна культур” як “фундаментальних великих

суб’єктів політичної діяльності у тривалому конфлікті за владу...”⁵.

Важко сприймається вираз “холодна війна на культуру”. С. Гантінгтон називає це зіткненням (clash)⁶. І не стільки культур, як різних ідентичностей. Культурних передусім ідентичностей. Тому я особисто вважаю чи не найголовнішим у гуманітарній політиці України формування культурної ідентичності як базового принципу регулювання міжкультурних відносин на сучасному етапі. Головне — комунікація між різними спільнотами задля порозуміння, культурного обміну, інтегрування культурних відмінностей, задля розуміння себе серед багатьох інших та належної самооцінки. Очевидно тому культура нині вважається визначальним критерієм модернізації, важливим стимулом і свідченням політичного і економічного прогресу. Більше того, відомий британський дослідник теорій націй і націоналізму Ентоні Сміт переконаний, що наприкінці ХХ ст. “культура, національна культура, переутвердила свою першість над політикою, економікою і технологією, позаяк культура — це незмінний підмурок суспільства зі своїм повільним ритмом комунікації, глибокими структурами в людській психіці й всеохопними символічними кодами й плетивами суспільних відносин”⁷.

Важко з цим висновком не погодитися, коли бачимо, як наростаюча взаємозалежність у глобалізованому світі ставить на порядок денний питання відмінності культур, загострює увагу людей до власної етнічної та культурно-історичної спадщини, до збереження національних цінностей і традицій. Отже, культурна самобутність — базова модерна доктрина ідеології європейської інтеграції задля творення спільного майбутнього і протистояння глобальній одноманітності.

Ми повинні бачити себе у світі конкурентних національних спільнот. Бачити своє місце, усвідомлювати свою роль, нагромаджувати ресурси для мобілізації своєї цивілізаційної енергії задля самоутвердження у світі масових комунікацій, економічної взаємозалежності та адміністративної централізації.

— **Але як це робити? Де ті механізми, важелі, інструментарій? Де, врешті-решт, дії влади? Ви любите вислів “втамувати спрагу”, розуміючи під ним набуття своєї національної і культурної ідентичності. Як бачите це на практиці, у реальному житті?**

— Це життєво важливий процес для кожної нації. Нам потрібно постійно відживлювати національні традиції, проводити так звану “канонізацію” національних і релігійних міфів як духовних будівничих національної ідеології. Я за глибокий і творчий синтез в українській культурі власних традицій та традицій інших етносів, які проживають в Україні. На цій базі формується національна система цінностей. Втамувати духовну спрагу — це означає віднайти себе як гідного представника своєї нації, відкрити Україну в собі.

— **Як тут роль влади та національної еліти?**

— Влада повинна бути не лише політичним інструментом, а й культурною реальністю. Українська цивілізація покликана постати у світі як незалежна і самодостатня культурна система. Жезл національного обов’язку передусім має взяти у свої руки еліта, інтелігенція. Так було в усі часи. Національна еліта — це своєрідний духовний щит на порозі глобалізації. Культурні кордони міжлюдством є головними. Ми бачимо, що конкуренція в міжнародному світі перейшла на рівень культур, які в процесі індустріалізації суспільств і глобалізації залишаються чи не єдиним форпостом, який охороняє національне тіло від асиміляційної корозії.

Нам украй важливо інтенсифікувати процеси формування і трансформації національної ідентичності, але як це робити, коли ми, по суті, не володіємо українським інформаційним простором. Як тоді формувати сучасну українську ідентичність, національну систему ціннісно-символічних орієнтирів, загальносуспільних і загальнолюдських цінностей? Крім того, ми повинні розвивати і популяризувати нові форми культури, знань, забезпечувати інформаційний взаємобмін,

спілкування, взаємодію, культивувати привабливий для світу образ України. Адаже транскультурні взаємодії формують глобальний міжнаціональний діалог, посилюють мультикультурну співбуттєвість, і в цих інформаційних ми повинні брати активну участь. Проте наш національний обов’язок оберігати себе від зазіхань на власну ідентичність, плакати свою мову, культуру, традиції, мистецтво, національну і релігійну свідомість. Транснаціональні корпорації, світові телекомунікативні системи та інформаційно-комп’ютерні мережі продукують і активно впроваджують такі феномени, як “глобальна культура”, “космополітична культура”, “унітарна глобальна культура”, “транснаціональна культура”... Ці феномени загрозливі, їхній вплив на національну культуру далеко не позитивний, бо вони стирають передусім міжкультурні відмінності і стимулюють народження синтетичних, універсальних зразків транснаціонального культурного продукту. Внаслідок дії цих глобальних телекомунікаційних систем національні культури “зависають”, відриваються від своєї “кореневої системи”, від основного засобу духовного живлення — від нації, етносу, традиції, мови, історії, спільної культури.

Нас лякає транснаціональна універсальність, яка породжує універсальність транскультурну. Не випадково Умберто Еко у праці “Вічний фашизм” говорить про настання епохи глобально-тоталітаристської культури. Тому нам украй потрібна національна стратегія гуманітарного розвитку України. Адаже держава й далі залишається без стратегічної ідеології, кожна нова правляча еліта прагне різко змінювати вектор державного розвитку, а це дезорієнтує не лише українське суспільство, а й світ. Скільки ми ще будемо, згадуючи Миколу Вінграновського, “на Україні — хворі Україною”, скільки ми ще в Україні перебуватимемо в її пошуках?

Що ж, здається, це хвороба — вже хронічна. Але виліковна. За умови, що в державній політиці гуманітарні фактори стануть пріоритетними. Кожна нова українська влада оголошує перехід до суспільства інноваційного типу, але як мало робиться для того, щоб задіяти людський, інтелектуальний, культурний і духовний потенціали нації! А це найсильніші, найефективніші резерви і чинники трансформації суспільства. Чому ці резерви не використовуються? Передусім тому, що державна політика не відповідає національним інтересам. Нема чітко визначеної, відповідно легітимізованої стратегії розвитку Української держави, нема національної об’єднуючої ідеї. І не буде, поки в Україні домінуватимуть пріоритети бізнес-політичних кланів, поки інтереси окремих владних груп, політичних партій переважатимуть над запитами і потребами громадян. Ці та інші фактори посилюють розмежування інтересів різних суспільно-політичних сил, а це, як наслідок, дестабілізує соціально-економічний простір, загрожують подальшим культурно-ціннісним розколом суспільства, посиленою активізацією зовнішнього впливу на внутріш-

ню політику. Як у цих умовах політичної нестабільності, відсутності ефективної моделі забезпечення стримувань і противаг, політичного консенсусу забезпечувати інтеграцію українського суспільства?

Скільки можна заплющувати очі на те, що проти нас саме в гуманітарній сфері діють спеціально розроблені технології дестабілізації. Це інтервенція “тихою сапою” здійснюється через індустрію масової культури, знань, завдяки комп’ютеринг-індустрії, індустрії гуманітарних супер-хай-тек. І те, що гуманітарна сфера України як нелінійна соціокультурна система “еволюціонує на межі хаосу”, переконаний професор Валентин Лук’янець, є багато в чому результатом зовнішніх цілеспрямованих гуманітарних дій⁸, забезпечених новітніми технологіями впливу. Треба бути або наївним, або воістину сліпим, щоб не бачити, як “всмоктується” у суспільну свідомість панросійська ідентичність через російські ЗМІ і через українські, передусім комерційні телеканали, які жадібно хапають усе з “російського столу” завдяки дешевизні, особливо крихти у вигляді кримінальних чи розвідницько-чекістських серіалів, і, не пережовуючи, подають українському загалу. Це ж очевидно, що Росія прагне відновити ідеологічний контроль на пострадянському, передусім на українському і білоруському просторі. Безперечно, це одна зі складових глобалізації, але глобалізації імперського ґатунку, коли здійснюється політика, за висловом Романа Кіся, “розукраїнення України” в “цивілізаційно, інформаційно та лінгвокультурному та психокультурному планах”⁹ з метою інкорпорації її в лоно євразійсько-російської цивілізації.

Саме це євразійство — політичне, економічне і гуманітарне — є однією із найсерйозніших загроз, які нарастають через відсутність цілеспрямованого державного курсу на якісне оновлення всієї гуманітарної сфери українського суспільства. Інакше неможливо протистояти інформаційно-комунікативному домінуванню чужих ідей та цінностей в Україні.

Ті та інші глобалізаційні загрози очевидні, передбачувані — від стирання національних етнічно-культурних меж і державних кордонів, що ставить під сумнів існування національних держав, до нівелювання і розмивання традиційних етносів із відповідними ціннісно-нормативними системами. Для нас ці чіткі глобалізаційні виклики, додає ще проблему інформаційної безпеки, породжену втратою національного культурно-інформаційного простору, особливо проблематичні, важкі для нарощення адекватних сигналів і викликів.

Ми повинні бути відкритими для діалогу і співробітництва зі світом — замкнутість і консерватизм загублять нас, порятують у формуванні сучасної конкурентоспроможної нації. Ці завдання мають увійти до складу національних пріоритетів соціогуманітарного розвитку України, як і формування національно-демократичних канонів, культури консенсусу, діалогу і полілогу, набуття власної ідентичності.

Чи нова, з національними пріоритетами і ціннісними орієнтаціями концепція гуманітарного розвитку України спроможна, в разі її реалізації, “віднайти” Україну в Україні, а отже, суттєво вплинути на ключові сфери функціонування українського суспільства? Очевидно, що так, якщо вдалося б консолідувати суспільство на основі спільних для усіх громадян цінностей, цілей і пріоритетів, подолати бар’єри відчуження.

Далі буде.

¹ Дерев’яно Олег. Сім звичок високоефективних держав. — “Науковий світ”, № 9, 2010 р. — С. 18.

² Модернізація України — наш стратегічний вибір. Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. — К., 2011. — С. 15.

³ Там само.

⁴ Рюзен Йорн. Нові шляхи історичного мислення. Переклад з німецької Володимир Кам’янець. — Львів: Літопис, 2010. — С. 159.

⁵ Там само. — С. 160.

⁶ Huntington S. The Clash of Civilizations. — New York, 1996.

⁷ Сміт Ентоні. Нації та націоналізм у глобальну епоху. — К.: Ніка-Центр, 2009. — С. 79.

⁸ “Науковий світ”, № 9, вересень 2010. — С. 19.

⁹ Кісь Роман. Глобальне, національне, локальне (соціальна антропологія культурного простору). Літопис. — Львів, 2005. — С. 12.

ПЕРШИЙ УКРАЇНЕЦЬ У ШВЕЦІЇ

Микола ТАБОРИТ

За дрібними, на перший погляд, вчинками чи рішеннями нашої влади можна робити висновки про те, наскільки вона насправді українська. Цю сентенцію згадав, коли мені розповіли, як торік Верховна Рада України, по суті, відмовилася на державному рівні відзначити 300-ліття створення першої конституції в Європі. Нашої, української, автором якої був гетьман Пилип Орлик.

Щоправда, ще одинадцять років тому, 29 серпня 2005 року, Кабінет Міністрів видав розпорядження за № 370-р “Про затвердження заходів з відзначення 295-ї та підготовки до відзначення 300-ї річниці прийняття Конституції гетьмана Пилипа Орлика”. Згідно з ним, серед низки заходів передбачалося і спорудження пам’ятника Пилипу Орлику в столиці. Але жоден з тих, хто мав це виконувати, не вдарили і палець об палець.

Аж раптом радісна новина: 29 червня ц. р. хоча й не в Києві, а у шведському місті Крістіанстад відкрито пам’ятник українському гетьману. Під час урочистої церемонії Посол України в Швеції Євген Перебийніс зазначив, що це перший пам’ятник нашому співвітчизникові у цій скандинавській країні.

Ідея встановлення пам’ятника належить пану Послові. Київ ухвалив відповідні рішення. За виготовлення пам’ятника взялися скульптори Олесь Сидорук і Борис Крилов. Але тут президентські вибори, зміна влади. І далі — повна невизначеність. Якби не Богдан Бенюк...

Так трапилося, що торік він перебував з українською делегацією в Швеції. Під час прийому в посольстві довідався про дріб’язкову як для Української держави ситуацію (бо це навіть не проблема!) з пам’ятником. Щоб оплати-

Богдан Бенюк і Посол України в Швеції Євген Перебийніс з дружиною (крайні справа)

ти всі витрати — виготовлення, перевезення і встановлення його в Крістіанстаді бракувало десяти тисяч доларів. Повернувшись в Україну, Богдан Бенюк знайшов спонсорів, які погодилися взяти на себе всі витрати.

Посольство України в Швеції і його очільник Євген Перебийніс вирішили всі організаційні питання з тамтешньою владою. Це було не так просто зробити. У Швеції дуже прискіпливо ставляться до монументальної пропаганди. Це не Україна, де без особливих проблем увіковічують у бронзі-позолоті всіляких шахраїв на кшталт Паніковського чи улюблену кішку, яку переїхав автомобіль і т. ін., — було б “бабло”. Швеція — це Європа, де править не гаман, а інтелект і культура, де цінують власну честь, гідність і думають про майбутнє своє і держави. Тому дипломатам довелося чимало попрацювати.

Насамперед налагодили тісні контакти з науковцями, істориками, які добре обізнані з життям і діяльністю Пилипа Орлика, зі сторінками шведсько-українських відносин. Особливо багато зробив місцевий дослідник Бертільм Хетгман і колишній архітектор міста Суне Фрістрьом (наприкінці 90-х років ХХ століття за їхньої участі й допомоги встановлено першу пам’ятну дошку гетьману). Справжнім безкорисним ентузіастом у цій справі виступила колишня голова

міськради Ерна Арха, без допомоги якої, як стверджує Євген Перебийніс, важко було б здійснити задумане.

На знаменну подію в цьому найпівденнішому 100-тисячному шведському місті зібралася чимало місцевих мешканців. Були представники керівництва міста, депутати Риксдагу (шведського парламенту), громадських організацій української діаспори, дипломати, журналісти. У церемонії взяли участь і гості з України — козаки Таврійського куреня Війська Запорозького Низового з Херсона. Пам’ятник освятив український греко-католицький у Швеції о. Мирослав Костів.

Водночас спеціально до цього заходу в місцевому краєзнавчому музеї була приурочена виставка архівно-музейних раритетів із фондів Лінчепінської бібліотеки та Національного архіву Швеції — булава Пилипа Орлика і копія його Конституції. На знак вдячності український Посол передав музею м. Крістіанстад пам’ятну монету “300 років Конституції Пилипа Орлика”, що постійно перебуватиме в експозиції.

Ця знаменна, без перебільшення, історична подія і в українсько-шведських відносинах, і в культурно-політичному житті України приурочена до 15-річчя нашої Конституції. І все це завдяки людям, чия свідомість і національна гідність говорять самі за себе.

ПОВЕРНЕННЯ БОГОРОДИЦІ

Людмила ЛЬБЕНКО

На велике православне свято Петра й Павла в Україну повернулася старовинна ікона “Покрова Богородиці”. Автором образу святої мистецтвознавиці вважають славного майстра Галицької школи Дмитрія і датують приблизно 1560 роком. Роботи Дмитрія були серед найперших, що поповнили експозицію новоствореного Львівського музею українського мистецтва (церковного музею), котрий засновано митрополитом Андрієм Шептицьким.

“Покрову Богородиці” було викрадено з фондосховища Національного музею у Львові імені Андрія Шептицького ще 1984 року. А на початку 90-х її в одного колекціонера придбав відомий російський меценат, директор “Дому Ікони” Ігор Возяков. Її вартість — кількасот тисяч доларів. Проте навіть цей безкомпромісний, альтруїстичний вчинок російського громадянина викликав бурхливі суперечки у колі можновладців — оголошувати йому офіційну подяку чи ні...

Проте у Києві, в приміщенні Національного музею історії України відбулася урочиста церемонія передачі ікони, на якій виступили: міністр культури України Михайло Кулиняк, голова Комі-

тету з питань культури і духовності Верховної Ради України Володимир Яворівський та інші посадовці, а також послі Російської Федерації та Федеративної Республіки Німеччина. Після виступу гостей було підписано всі нормативні акти, що засвідчують власність над витвором мистецтва.

Михайло Кулиняк у своєму виступі зазначив: “У сучасному світі більшість унікальних творів мистецтва мандрує з країни в країну, і шедеври, які зберігаються в музеях одних країн, демонструються в інших. Проте не припиняються і пограбування та вивезення творів мистецтва для продажу. Від крадіжок не застрахований жоден музей у світі. Ми є свідками справді унікальної події: на Батьківщину повернулася ікона XVI століття, яку понад двадцять сім років вважали зниклою в результаті зухвалої крадіжки, коли у Львівському музеї українського мистецтва не дорахувалися 10 ікон XV—XVIII століть. Знімки кількох із них були опубліковані в каталозі культурних цінностей, викрадених із музеїв та культових споруд України, виданому 1999 року Національною комісією з питань повернення в Україну культурних цінностей”.

Є велика мудрість і великодушність у словах Ігоря Возякова, який підсумував: “Сакральні для народів речі мають перебувати на їхній Батьківщині”.

Факт повернення ікони засвідчує, що земля російська не здригнула на великих душах, порядних людей на протиположні політикам. Такі як Возяков здатні на благородні вчинки, наші національні цінності поважають люди в інших країнах. А це якнайкращим чином характеризує і нашу державу, і таких благодійників.

Фото Олесь Дмитренко

Фото Олесь Дмитренко

Петро АНТОНЕНКО

Із метою скорочення витрат Держбюджету на організацію та проведення заходів із підготовки та проведення 20-ї річниці незалежності України, Президент Віктор Янукович розпорядився утриматися від параду військ 24

серпня, а також від виготовлення пам’ятного ювілейного знака “20 років незалежності України”. Також В. Янукович доручив Кабінету Міністрів забезпечити спрямування в установленому порядку бюджетних коштів, які звільняються, на фінансування посилення соціалістичного населення.

Так, один із депутатів-регіоналів чомусь озвучив цифру аж у 320 мільйонів. Можливо, сюди враховано кошти на якісь прийоми, фуршети та бенкети високопосадовцям? Тоді так. Насправді ж військові паради не обходяться в такі величезні суми, якщо їх проводити як своєрідний огляд військ.

ПАРАДУ НЕ БУДЕ...

Парад військ планували провести в Києві, Керчі, Одесі, Севастополі, а також містах, де розташовані штаби оперативних командувачів та видів Збройних сил України.

Як зреагувати на таку новину? З одного боку, люди начебто переважно схвалюють скасування параду задля економії бюджетних коштів. З іншого — вражає, що таку значну подію в житті держави ми не здатні належно відсвяткувати. Дивує й те, що називають різні цифри, потрібні для проведення параду.

Так, один із депутатів-регіоналів чомусь озвучив цифру аж у 320 мільйонів. Можливо, сюди враховано кошти на якісь прийоми, фуршети та бенкети високопосадовцям? Тоді так. Насправді ж військові паради не обходяться в такі величезні суми, якщо їх проводити як своєрідний огляд військ.

Може, нам уже нічого показувати на військових парадах? Проблеми українських Збройних сил давно відомі, починаючи з харчування солдатів. То так треба й визнати: армія боса й голодна, марширувати не здатна. Не кажучи вже про надійний захист держави.

А головне — дуже вже сумнівно, щоб унаслідок скасування параду раптом з’явилися “додаткові” кошти в бюджеті та ще й були спрямовані “на соціальні потреби”.

Цікаво згадати нашу нещодавню історію, щоб укотре переконатися, що “точка сидіння” визначає і “точку зору”. Прочитуюмо хоча б відомого всім Віктору Балогу, який після численних політичних кульбтів опинився нарешті в уряді регіоналів. Він, звісно ж, доводитиме, що паради — зайва розкіш, що кошти краще спрямувати, скажімо, на його відомство — Міністерство з над-

звичайних ситуацій. Але ось як прокоментував Балога у серпні 2008 року звернення прем’єр-міністра Юлії Тимошенко до Президента Віктора Ющенка з пропозицією скасувати парад, а кошти направити в МНС для ліквідації наслідків небувалої повені. Отже, Глава Секретаріату Президента Віктор Балога називає пропозицію прем’єр-міністра щодо відмови від параду у Києві з нагоди Дня Незалежності черговою спекуляцією на проблемах країни”, — інформує прес-служба президента. “Треба докласти всіх зусиль, щоб День Незалежності навіть у скруті став святом для кожного українця, задля єдності українського суспільства”, — підкреслив керівник Секретаріату.

Що ж, залишається лише повторити слова міністра про політичну спекуляцію, коли обібрали до нитки народу влада обіцяє щось дати, зекономивши на національному святі.

До того ж і на мить не забуваючи про власний піар на тлі всеукраїнських проблем...

Віктор ХОМЕНКО,
АР Крим

Що то за козак, який схвалює знищення Запорозької Січі Росією 1775 року, агітує за надання статусу єдиної державної мови в Україні — російської, перетворення УПЦ на Російську церкву, ображає українців і кримських татар? Виявляється, є такий собі Віталій Храмов, що переїхав до Криму з Росії та назавсє лідером кримської козачої общини “Соболь”.

Представники “Правозахисного руху Криму”, керівництво українського козацького благодійного фонду “Меморіал Івана Дмитровича Сірка”, інші демократичні організації півострова й материкової України зазначали, що заяви цього фігуранта численних скандалів і провокацій, як і загалом проросійські козацькі організації Криму, значна кількість членів яких є громадянами Росії, — це кілька статей Кримінального кодексу. А вже “постійно нагнітаючи політичну ситуацію, зневажаючи символи України, висловлюючи відверто антиукраїнські гасла, закликаючи до повалення чинної влади й порушення територіальної цілісності України, ці організації відкрито заявляють про те, що вони діють в інтересах Російської Федерації”. У зв’язку з цим рада Фонду імені Івана Сірка висловила “глибоку стурбованість діяльністю проросійських козацьких організацій в Криму” і “рішуче засудила їх явно сплановані провокаційні події, що не мають нічого спільного з козацьким патріотичним рухом в Україні”. Оскільки Автономія багатоетнічна й поліконфесійна, то на спроби розпалювання міжнаціональної ворожнечі потрібно адекватно реагувати громадськості й влади, зокрема в правовому полі, бо такі заяви загрожують мешканцям Криму великими бідами.

Місцева влада й правоохоронці довго не реагували на відкриті ксенофобську кампанію проросійського радикала, хоча правоохоронці закликали притягнути його до кримінальної відповідальності. Справу таки було порушено за фактами антикримськотатарських, антимусульманських і антиїудейських виступів. Суд залишив Храмова на свободі, оштрафувавши на 3 тисячі доларів. А вже після цього він намагався пройти в парламент Криму від партії “Родина”, почав закликати Київ вступити в Митний союз і захопився встановлювати вже четвертий (!) уклінний хрест на в’їзді в Феодосію (всупереч закликам митрополита Сімферопольського й Кримського УПЦ МП Лазаря, без дозволу місцевої влади), що знову призвело до скандалу і підірвало імідж Криму в розпал курортного сезону.

ЕКСТРАДИЦІЯ ДУПЛЕТОМ

Нарешті В. Храмов отримав рішення центрального районного суду Сімферополя, за яким він має залишити Україну “за розпалювання міжнаціональної й релігійної ворожнечі (п. 1 ст. 161 КК)”. Це відбулося одразу після рішення Окружного адміністративного суду Криму про те, що Ю. Мешков, цей одіозний, трагікомічний перший і останній президент Автономії, повинен залишити територію України з обмеженням в’їзду на 5 років. Мешков закликав до зміни конституційного устрою України, радив “узятися за вила”, свідомо йшов на провокації, намагаючись тим самим привертнути до себе увагу, залишив територію України через Керченську паромну переправу о пів на першу ночі. Те саме чекає й на В. Храмова... Ці без-

ДО КРИМСЬКОЇ БУЛАВИ ЩЕ ТРЕБА Й ГОЛОВИ!

славні історії стануть повчальними для деяких політиків з “фронтвою свідомістю”, кому Україна здається надто великою, які звикли заробляти свої політичні дивіденди на провокаціях.

Тим часом на півострові, де не було жодних козацьких адміністративних територій, нині з’являється багато неконтрольованих, некерованих сільських, селищних, містечкових об’єднань самопроголошених козачків, яким дехто всовує до рук російські прапори. Їхній принцип — безмежна вольниця на кшталт батька Махна, “козакують” вони на власний розсуд. Найрозовіший їхній діяльність — це взяти “під дах” якісь торгові точки чи об’єкти туризму. Хтось вирішив назватися козаком, почавши розводити коней. Та складається враження, що дехто відпрацьовує якесь політичне замовлення чи конкретні політичні завдання.

ХІЙ ВИ, ХЛОПЦІ, БУДЕТЕ, ХТО ВАС У БІЙ ВЕДЕ?

Сучасна історія козаків на півострові почалася 1993 року, коли зареєстрували “Кримський козацький союз”, створений для обстоювання прав і захисту (від кого?) росіян у Криму. З’явилися люди в маскарадній уніформі, з шаблями й нагайками, на потребу першого й останнього президента Криму Юрія Мешкова. Це він почав спекулювати такими поняттями, як “росіянин”, “Росія”. Водночас швидко дискредитував так звану “російську ідею” своїм напівкримінальним правлінням. Народжений і маніпульований московськими політтехнологами, “президент” швидко зник, а “ідея” залишилася. Нею досі послуговуються деякі нинішні політики, що обрали для себе імідж захисників прав російськомовного населення півострова й України. Кримське козацтво певні сили виплекало під гаслами захисту від “загрози витіснення росіян кримськими татарами” й “насилницької українізації”. Хоча в чому порушують права російськомовної частини кримчан, лідери проросійських партій та об’єднань так і не відповіли.

Перші козаки півострова, які вважають себе продовжувачами традицій січовиків, розповідають, як намагалися увійти до Кримського козацького союзу, як їм роками відмовляли в реєстрації. Та вони разом із правниками запорожців захищали традиції саме укра-

їнського козацтва. Тож наполягали на назві “Українське Таврійсько-Запорозьке козацтво”, яка втілювала їхнє прагнення відчуті єдність з однодумцями всього півдня країни. Врешті, за сприяння В’ячеслава Чорновола було утворено, а 1995 року зареєстровано Кримське крайове отаманство Українського козацтва. Основний напрям діяльності: менше політики, робота з молоддю різних національностей на засадах виховання патріотизму, вірності українству та козацтву, зразкової підготовки до служби у Збройних силах України. На їхній емблемі взірець для наслідування — отаман Іван Сірко, який віртуозно володів секретами козацьких бойових мистецтв, умінням воювати проти багатьох ворогів водночас. На гербі викарбувано девіз цього легендарного козацького полководця: “Наша правда на лезі шаблі, наша мета на вістрі списа”.

Нинішні кримські козаки запорозької традиції зібрали інформацію про побратимів-земляків із сусідньої Кубані, про давні приязні відносини з Кримським ханством, про те, як їхні предки протягом кількох століть вели боротьбу на боці кримських ханів Гіреїв проти нагайців, як частина козаків відверто переходила на бік Гіреїв чи й султана, щоб разом воювати проти Польщі, Московії, Валахії. Хоча кримські “запорожці” кепкують із козаків різних місцевих кушів за колишню зраду святих принципів вольності, вимушену віроповідність російському цару, відносини з іншими козацькими об’єднаннями спокійні, врівноважені, витримані, доброзичливі.

ДЕ ДВА КОЗАКИ, ТАМ ТРИ ГЕТЬМАНИ...

Усі кримські козацькі об’єднання претендують на роль історично зумовленого лідера. Кожен “курінь” тягне ковшу на себе. Насправді чи не всі вони — це групи молодиків і підстарків, здебільшого колишні військові у козацьких строях. Кожна з них заявляє, що саме вона істинно козацька. Усі впевнені, що можуть суттєво вплинути на розклад сил під час виборів. Звісно, за таких упертих змагань на тлі закликів до братання говорити про якусь злагоду між ними не доводиться. Стосунки не завжди приязні, бо виникають ще й питання конфесійного розмежування, деяких політичних розбі-

ностей із кримськотатарським населенням. Хоча всі переконані: ініціатори чвар — не козаки. Протистояннями, протистояннями, розмежуванням серед православних і водночас відмежуванням від мусульман займаються люди, які вміло прикриваються й маніпулюють козацтвом. Звичайнісіньким побутовим інтересам чи зловживанням вони намагаються надати національного забарвлення.

— Тут відчувається присутність проросійських сил, — говорять козаки запорозького спрямування. “Союзники” теж запевняють у своєму політичному нейтралітеті. Переконують: головне завдання їхньої організації — виховання підрастаючого покоління. Додають: головний камінь спотикання півострівного козацтва — не лише різні політичні переконання й симпатії, а й одвічна неоднотайність усередині всіх без винятку козацьких об’єднань. Тож треба припинити вічні козацькі непорозуміння, навести лад у козацьких вольницях і вольностях.

Політологи зауважують: повторити долю українського козацтва, яке грало ключові ролі в розвитку української історії, нинішні козаки на півострові й материк не зможуть. Аналітики сумніваються у тому, що сьогодні козаки є реальною політичною силою, яка змогла б претендувати на владу. Можливо, вони такі зможуть прийти до влади, якщо виконають певну соціальну функцію. Але козацькі звично “поспішають поперед батька в печку”, “ставлять воза перед конем”, створивши навіть найменше козацьке коло, починають “лізти в політику”.

ШАПКА-БИРКА, ЗВЕРХУ ДІРКА...

Однак списувати козаків із рахунку ранувато. Дуже часто всілякі козацькі організації використовують як живу силу для демонстрації чіхось інтересів. Козацтво півострова уже в день свого народження стало суб’єктом великої політики.

Лідери меджлісу переконані, що саме козаків використовують як протипагу національному руху кримських татар. Вони впевнені: “Усілякі курені, кола, паланки, якісь війська, як вони себе називають, “понастворювали” проти кримських татар. Насамперед ті, які не є гілкою Українського козацтва. Тому більше працюють із певними організаціями, але іншої

держави, а Україні завдають суттєвої шкоди. Якщо вони повстануть проти нашої боротьби за права, звісно, ми їх не визнаватимемо, співпрацювати не будемо теж. Потрібно поставити таких “козачків” на місце, щоб вони не зводили між кримчанами етнічних перепон”.

Після кожної нової козацької витівки чи скандалу загаль турбується: чи не доведуть поки що опереткові кримські козацькі “двоголовими воронами” на гімнастерках радянського зразка до ситуації, коли всім “некозакам” доведеться зі зброєю відстоювати своє право на життя? У відповідь усі козацькі формування звично декларують нормальні взаємини й вірність віковій дружбі, переконують, що не втручаються в політику. Хоча й підтверджують: російська ідея стала передвиборним товаром. А щодо недавніх самозахоплень земель та бездіяльності правоохоронних органів козацтва “змушене займатися захистом слов’янського населення”.

Оглядачі зауважують: за умови створення соціальної бази й структурованої системи з реальними, а не формальними, як зараз, організаціями на місцях, козацтво може стати ще однією реальною політичною силою. А вже Крим — це вже давно не географічне поняття. Це значний сектор політики України. Тож завдання руйнівної влади — не допустити руйнівних для регіону й самої нашої держави етнічних спекуляцій.

Тим часом процес становлення й формування козацтва на півострові триває. У Криму у нього є майбутнє. Його перша сходинка вже змайстрована, й попри всі плюси й мінуси, хаотичність, а часом пародійність явища, воно не є “першим млинцем”, вважають місцеві апологети створення феномену кримського козацтва. Вони пророкують, що з часом проукраїнські й проросійські сили об’єднаються з нащадками запорожців України й Кубані, “зваряться в одну козацьку кашу”.

Тільки не сплестися б нею усім сущим на багатонаціональному півострові. Бо не кожен у Криму бажає зливатися “у єдиний козацький кіш”.

P. S. Останні події змусили осмислити у всіх кримських козацьких організаціях їхню небезпеку, очільники закликали покласти край багатолітній анархії й самозванству в козацькому середовищі. Про це йдеться у заяві об’єднаної Ради отаманів козацьких організацій Криму, підписаній понад двадцятьма ватажками козацьких формувань. У документі зазначено, що в Автономії є низка громадських організацій, що зараховують себе до козацтва, протягом трьох років ведуть деструктивну громадську діяльність, тим самим дискредитуючи рух загалом. Так звані козацькі організації (“Феодосійський полк Міжнародного союзу козаків”, община “Соболь”, “Отамани Ради отаманів Криму”), що брали участь у провокаціях, по суті, це нечисленна різношерста компанія, що не має права виступати від імені кримського козацтва. Отамани закликають правоохоронні органи посилити оперативну роботу з попередження масових протиправних дій, а органи юстиції — перевірити статутну діяльність організацій, що зараховують себе до козацтва. У випадку виявлення порушень у судовому порядку анулювати свідоцтва про реєстрацію, щоб покласти край “багатолітній анархії й самозванству в козацькому середовищі”.

Максим СТРИХА,
доктор фізико-математичних наук, письменник, радник міністра І. М. Дзюби в 1993—1994 рр., член НСПУ

Майбутні дослідники, що писатимуть українську інтелектуальну історію ХХ і початку ХХІ століття, неминує звертатимуться до текстів кількох людей, які найповніше і найтверезіше зуміли поставити постколониальному українському суспільству діагноз і запропонувати шляхи лікування заданих постімперських хвороб. І серед цих людей постать Івана Михайловича Дзюби — без перебільшення унікальна. Унікальна з багатьох причин.

Народжений на Донеччині в дуже простій родині (батько-робітник загинув у війну, мати все життя працювала санітаркою в лікарні), сформований як особистість природою і людьми Оленівських Кар'єрів над Сухою Волновахою десь у степах між Сталіно й Маріуполем, він мав значно більше шансів стати, наприклад, типовим радянським ІТР-івцем (існувало колись таке поняття: "інженерно-технічний робітник"), доволі байдужим до проблем власної "закоріненості" (цей термін Симони Вейль сам Дзюба охоче вживає у спогадах, які нещодавно побачили світ, розмірковуючи над загадкою власної "українізації"). Адже, попри ще збережену природну українськомовність донецької глибинки 1930-х, майбутній автор "Інтернаціоналізму чи русифікації" ще за студентських літ писав у анкетах "руській" і аж до другої половини 1950-х залишався зразковою "радянською людиною" (щоправда, непримиренно до очевидного фальшу численних виявів офіційного життя, зі щирою вірою в живлющу силу очищеного від усіляких "спотворень" "вічно живого учення").

Однак саме Дзюба став одним із інтелектуальних лідерів українського "шістдесятництва" і, зазнавши політичних переслідувань, цькування і тривалого замовчування, не вагаючись повернувся до публічної ролі в часи горбачовської перебудови, коли лишень заносилося на чергову хвилю національного відродження.

У 1960-ті доля поклала на Івана Дзюбу тягар політичного ватажка, який за законами жанру неминує мусив привести його до мученицької смерті в радянських таборах (як привів Василя Стуса і його побратимів). Ще й досі живі люди, до глибини душі ображені

на Дзюбу: чому ж він не погодився тоді йти і вмирати? Чому обрав для себе долю Галілео Галілея, а не Джордано Бруно? Але якщо Бруно залишився в історії яскравим символом нескореного вільнотумства, то Галілей і по "зреченні" інтенсивно працював, заклавши підвалини, на яких стоїть споруда сучасної науки.

Симптоматично, що в спогадах сам Іван Михайлович вніс надто жорстокий (напевно, що несправедливий!) присуд власним "дисидентським вибухам": "не проти того повставав, не до тих апелював, не надовго вистачало, марним кінчалось..." Ні, рішуче не можу з цим погодитися! Іван Дзюба повставав якраз "проти того", і кінчалися ці повстання зовсім не марно.

Замість оспівувати "невмирущу красу солов'їно-калинової мови", доводити її походження від "аріїв-оріїв" і демонструвати її "культурні переваги" перед "зрослою на угро-фінських болотах московщиною", він у праці "Інтернаціоналізм чи русифікація" (легально надісланий першим владним особам УРСР!) чи не вперше створив струнку наукову позитивістську програму в її обстоюванні, застосовану саме в конкретних умовах тодішнього тоталітарного СРСР. І, послугуючись марксистською методологією, загнав на слизке всіх тодішніх "штатних марксистів" (нездатна заперечити його невідпорні аргументи у відкритій дискусії, Система змушена була діяти проти Дзюби суто жандармськими методами). (Пригадую, яким відкриттям були Дзюбині побудови для мене — вперше читані вже в квітні 1988-го на лавочці в знаменитому Саксонському саду з малоформатного видання на цигарковому папері, подарованого варшавськими студентами-українцями! І лише за два роки потому українську мову в УРСР можна було легально боронити, вже не апелюючи щоразу до "норм ленінської національної політики").

А коли перебудова стрімко розсунула межі можливого, Іван Дзюба по роках вимушеної праці в багатотиражці авіазаводу й написання книжок, присвячених різним постатям "літератур народів СРСР" (книжок цілком вартісних і ширих!), не вагаючись повернувся до ролі публіциста, започаткувавши у вельми популярному тоді "Вечірньому Києві" серію розмов на теми української мови, культури й історії. Дуже важливо, що писав він

м'яко й інтелігентно, адресуючи свої аргументи не так прибічникам, як тим, хто ще вагається, хто лишень починає замислюватися щодо власної "закоріненості".

Тоді ж, у 1988-му, Іван Дзюба надрукував у газеті "Культура і життя" велику програмову статтю "Чи усвідомлюємо національну культуру як цілісність?" "Національний за формою, соціалістичний за змістом" культурі було поставлено вбивчий діагноз: нецілісність і фрагментарність, зумовлені тим, що українська мова (стрижень цієї культури!) не виконує всіх належних суспільних функцій. Стаття справила враження вибуху — і врешті-решт привела через чотири роки її автора в крісло міністра культури нової незалежної держави.

Зараз прийнято говорити: з колишніх дисидентів виросли погані урядовці. Назагал це справді так. Але Іван Дзюба був винятком із цього правила. Адже, попри окремі неминучі помилки (зокрема й у кадровій політиці — позначилося, очевидно, вроджене бажання Івана Михайловича думати про людей насамперед добре), він зумів зробити головне: почати перетворювати колишню "центрально філармонію УРСР" на інституцію з розроблення і втілення в життя культурної політики незалежної європейської держави. Вперше наголос було зроблено на захисті національної культурної спадщини, і на розвитку модерних українськомовних культурних індустрій. Уперше було розроблено (і затверджено, щоправда, вже після раптового і невмотивованого звільнення Івана Дзюби з посади) сучасну Концепцію державної культурної політики.

Звичайно, за природою своєю Іван Дзюба — зовсім не чиновник. Але природжена методичність і аналітичний розум науковця дозволяли йому не лише генерувати яскраві ідеї, а й не робити суттєвих "проколів" у рутинній апаратній роботі. Тому багато корисного зробив він і на посаді президента Республіканської асоціації українців (утворена 1989 р. РАУ стала справжнім проривом для української гуманітаристики), академіка-секретаря відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН (академіком його обрали наприкінці 1992-го попри відсутність формального наукового ступеня; про тему "Дзюба і наука" поговоримо трохи далі), голови Комітету з національних премій імені Тараса Шевченка, редактора часопису "Сучасність", який став у 1990-х лідером наших літературних журналів — і тихо згас після відходу Івана Михайловича від редакційних справ.

...У спогадах, оповідаючи про знехтувану пропозицію стати наприкінці 1950-х особистим секретарем легендарного Олександра Білецького, Іван Михайлович із видимим жalem написав: "Я був людиною вкрай легковажною, про завтрашній день не думав, а головне — не розумів, яку школу я міг би пройти в Олександра Івановича, міг би стати справжнім учнем. Але академічна наука мене не приваблювала, я

рвався в бій". Відтак молодий Іван Дзюба зосередився тоді на поточній літературній критиці, і навіть підготовленої уже кандидатської так і не захистив. А після участі (разом із Василем Стусом і В'ячеславом Чорноволом) у протестній акції в кінотеатрі "Україна" на прем'єрі фільму "Тіні забутих предків" у вересні 1965 року можливості формальної наукової кар'єри для Дзюби надовго виявилися закриті.

І все ж Дзюба став справжнім учнем. Не вузьким літературознавцем, прив'язаним до однієї певної теми, а гуманітарієм найвищого рівня — і найширшого профілю. Його енциклопедична освіченість (здобута насамперед самостійною сумлінною працею з книжками), його уміння легко й невимушено апелювати до тисяч і тисяч джерел просто вражають. Його монографії на шевченківську тему стали справжнім підсумком позитивістської традиції нашого шевченкознавства, що йде від Сергія Єфремова. І як жоден (нехай навіть наймодерніший за своїми методологічними настановами!) літературознавець не може обійтися без єфремовських коментарів до шевченкового листування й "Журналу", так, я переконаний, не може він сьогодні оминати й фактологічно наповнених та бездоганно логічно аргументованих побудов Івана Дзюби (особливо в таких сюжетах, як "Шевченко і слов'янофіли", чи "універсальні мотиви в Шевченковій поезії").

Не кажу вже про численні блискучі статті, присвячені Лесі Українці, Ользі Кобилянській, Олександрові Довженку, Володимирові Свідзинському, Олександрові Білецькому, Іванові Сенченку, Іванові Драчу, Миколі Вінграновському, Григорієві Кочуру, Миколі Лукашу, Василеві Стусу та багатьом іншим постатям української літератури — від її визнаних корифеїв до симпатичних дебютантів-"шістдесятників", які промайнули кометами на літературному обрії, але пам'ять про яких Іван Дзюба прагне зберегти. Хтось скаже: усе це не наука, а есеїстика. Рішуче заперечу: гуманітарна наука зовсім не зобов'язана бути нудною, літературознавство лишень виграє, коли вбирається в елегантну форму есею.

Іван Михайлович завжди вважав, що його голос має звучати ширше, ніж просто в колі академічних дослідників. Тим-то й пішов він на межі 1950—60-х не в академічне літературознавство, а в поточну літературну критику (за що й здобув першу "відзнаку" від Системи: звільнення з журналу "Вітчизна" за "ідеологічні помилки"). Тим-то й повернувся до рубрики у "Вечірньому Києві" наприкінці 1980-х, а вже на початку нового тисячоліття є сумлінним дописувачем "Дзеркала тижня" і "Дня", намагаючись пояснити всім, наскільки ж то важливі речі: мова, література, культура, історія, мораль (і водночас тверезо бачачи наші власні національні вади, що є прикрою, але неминучою "компенсаторною реакцією" на століття упослідженості)... Не цурається він і "гаря-

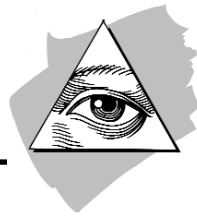
чої" публіцистики, відверто називаючи некомпетентність — некомпетентністю, аморальність — аморальністю, українофобство — українофобством. (Чого варта лишень назва останньої збірки Дзюбиних статей, присвяченої феномену російського чорносоптенства на українських теренах: "Нагнітання мороку". Влучніше не скажеш!).

Вісімдесят років життя Івана Дзюби були сповнені драматичних моментів: напівголодне дитинство, війна, загибель батька на фронті, тяжкі повоєнні роки, важке "вростання" в київське життя (два роки без пропуски, коли лякав кожен нічний стук у двері гуртожитку), набутий ще в студентські роки туберкульоз, арешти друзів у 1960-х, коли було брутально обірвано сподівання, виплекані "відлигою", робота над "Інтернаціоналізмом чи русифікацією", ще чорніша хвиля арештів 1972-го, півтора року в тюрмі КДБ (пригадую один-єдиний випадок, коли в міністерські часи під час візиту до Данії Іван Михайлович узявся оповідати про моторошну абсолютну ізоляцію й про те, що старий досвід "перестукування" тут був непридатний: камеру від камери відокремлювала метрова стіна, такий самий простінок і ще одна стіна), вирок, вимушене зречення, інтелектуальне скіння в заводській багатотиражці, повернення до наукового і громадського життя наприкінці 1980-х, посада міністра, мантия академіка...

...Іванові Дзюбі страшенно пощастило. Міг загинути в дитинстві (від випадкової бомби, від осколка під час підривних робіт на сусідньому кар'єрі, переходячи розбухлу від дощів степову річку — про все це є згадки в тих-таки "Спогадах"). Міг молодим померти від туберкульозу (про власне злочинно-недбале ставлення до здоров'я в ті роки Дзюба теж чесно пише). Міг не вийти живим із тюрми КДБ, продовживши довгий мартиролог загиблих українських інтелігентів... Міг загинути — але вижив, щоб зробити все, що було йому призначено.

А разом із тим пощастило й усім нам. Адже в кожній спільноті мусять бути постаті, безумовно варті довіри. В Україні з цим, на жаль, не склалося. З медіа до нас промовляють брехливі, продажні й некомпетентні політики, фанатичні московські панотці з найсучаснішими дорогими годинниками (і зі свідомістю середньовічних фанатиків), примітивні у своїх украї обмежених духовних запитах (є прекрасні винятки, але кажу про загал), "зірки" шоу-бізнесу й спорту... Між тим голос українських інтелектуалів залишається тихим, майже нечутним (обмеженим шпальтами тих кількох газет, які ще надають сторінки для "серйозних" розмов).

Але він, цей голос, звучить — і ми можемо його почути. Якщо, звісно, захочемо. Але це вже залежатиме від нас. Зокрема й від того, наскільки ми використаємо сповна свій шанс бути сучасниками по-справжньому унікального Івана Дзюби, прислухатися до його мудрих і виважених порад.

Євген ЗАРУДНИЙ,
кандидат філософських наук,
м. Харків

Славнозвісний російський автор пише сьогодні: “Головна проблема в тому, що промислова та фінансова аристократія в Росії не відбулася, і це гірше за будь-яких силовиків. Бо аристократія (хоч крові, хоч грошей) — це влада, що створена на нерозривному зв’язку із землею та країною, і саме в результаті такого зв’язку з владою визнають інші верстви. (...) І аристократія, й олігархія у формально-законницькому значенні одне і те саме — влада небагатьох. Невелика різниця лише в тому, що аристократія розмовляє із суспільством однією мовою та наділена загальноновизнаною харизмою, тоді як олігархія живе у штучному світі, розмовляє штучною мовою і жодною харизмою не наділена. Тому аристократія вкорінена в рідний ґрунт і стоїть століттями, втілюючи силу, багатство й енергію нації, а олігархія позбавлена коріння...” (Максим Соколов).

Як людина, що не належить до російської культури, я маю можливість поглянути на ситуацію з боку і, розширивши сферу застосування соколовської логіки, категорично заявити: в Росії (а отже, і в Україні, яка входила до складу Російської імперії) взагалі ніколи не було аристократії. Помішки, пани — були, аристократів — не було.

Це не європейська аристократія, бо та декларує: “Ми можемо дозволити собі все, і саме тому ми можемо дозволити собі лише дуже небагато”. Це не римські патриції, “для яких влада була правом і шаном, а не джерелом доходів” (Т. Моммзен). Це не господарі англійських графств, які витрачають своє багатство на сільську гостинність (“могутній граф Варвик, як розповідають, день у день утримував у своїх численних замках 30 тисяч людей”. — Адам Сміт). Це ієрархічна східна деспотія, розбещена вседозволеністю, яка перетворила свою безмежну владу над “нижчими” на джерело доходів. І тому хоч скільки промовляй російською “граф, граф, граф”, в історії Росії аристократів не було.

На жаль, нормальний процес формування української аристократії, яка розмовляла б із суспільством однією мовою (в прямому та переносному значенні), припинився після анексії козацької держави московським царством. Поширивши права та привілеї московських служивих дворян на малоросійську шляхту та козацьку старшину, імперія позбавила українських “кращих людей” паростків аристократичності (які завжди зростають на ниві військової демократії) і таким чином перетворила на типове російське імперське деспотів-кріпосників. Крайці з кращих протестували, але хіба могли вони встояти “перед цією неблаганною лавиною, що котилася з півночі до Чорного моря та покривала все, що носило російське ім’я, однаковим крижаним саваном рабства”? (Олександр Герцен).

Із “Нариса історії Глинська” киянина В. Пархоменка: “На початку квітня 1918 року в Глинськ вступив загін німців і гайдамаків. Глинчан зігнали до волосного правління на сходку. Під дверима волосного правління

були встановлені станкові кулемети, чорні дула яких були націлені в юрбу. Там же стояло біля десятка дерев’яних лавок і купа заготовлених різок. На ганку, поруч із кулеметами, стояв німецький комендант, біля нього пан Зарудний. Комендант оголосив, що за порубку (зроблену за розпорядженням Ради) лісу, що належить панові Зарудному, жителі повинні виплатити Зарудному компенсацію 80 тис. карбованців. Кільком глинчанам, які спробували висловити невдоволення, карателі всипали різок і шомполів. Свою порцію шомполів отримали й ті, хто добровільно здав німцям і гайдамакам

горів панський маєток Зарудного. А навколо, на відстані, до ранку стояли з дітьми селяни, скрушно спостерігаючи нічим не виправданий злочин...”

Невиправданий? Дивлячись як розуміти правду — у формально-законницькому або сутнісно-історичному значенні. Коли один із нащадків Григорія Зарудного, миргородського полкового осавула та дипломата гетьмана Мазепи, шмагав гайдамацько-німецькими шомполами своїх селян, знайшлися селяни, які на знак помсти спалили садибу іншого нащадка Григорія Федоровича. З історичного погляду все дуже логічно.

РОЗГЛЯНЬМО ПРОБЛЕМУ УКРАЇНСЬКОЇ ШЛЯХЕТНОСТІ...

зброю. Ця езекуція тривала від ранку до полудня”.

Громада відповіла адекватно. Лозівчанин В. Труш у своєму нарисі “Національно-визвольний рух на Лозівщині у ХХ столітті” пише: “Замилування Гетьманом, чи вірніше — союзниками, тривало недовго. Політика ревізії підштовхнула селян до повстання. Тоді ж починається організований махновський рух(...). Просуваючись землями Олександрівського та Павлоградського повітів, махновці вели бої з військами гетьмана та союзників.

Серед лозівчан і досі живуть спогади про Махна — від серйозних до легендарних. Зберігся опис руйнування маєтку родини Зарудних у селі Домаха, зроблений народним артистом України О. Тарасенком.

“...Занять у школі не було — всі були зайняті пограбуванням панського маєтку. Разом із махновцями, ми, дітлахи, влетіли у величезну, залиту сонцем, кімнату на третьому поверсі. В центрі кімнати стояв красивий чорний рояль. Вусатий махновець оскаженіло вдарив прикладом рушниць по білих дискуватих клавішах і вони болісно застогнали мовою різних звуків. “Ану, взяли! Налягли! Хай ця панська музика заграє нам там, на вулиці. Взяти!” Всі припали до роялю і з силою штовхнули його в прірву вибитої стіни...”

Коли вже зовсім стемніло, ми знов вирішили заглянути в палац. Раптом з темряви хтось збурнув палаючий факел. Перелякани на смерть, ми галопом вилетіли з палацу. Через якусь мить все навколо палало вогнем. Смолоциком

Не судилося “кращим людям” козацького народу вирости в українську аристократію, яка була б вкорінена в рідний ґрунт і втілювала б силу, багатство й енергію нації. Їхнім нащадкам судилося лише імперське дворянство, що до національної аристократії не має ані найменшого стосунку.

Але навіть і за таких несприятливих історичних умов шляхетні герої народжувалися. Моя героїчна історія про великі й трагічні київські події січня 1918 року. Про неї дізналися 1919 року, коли в Харкові у друкарні “Печатник” вийшла книжка “Богдан-Олександр Зарудний. Ілюстрований збірник. Упорядкували С. Зарудний і Г. Михайлич”. Потім історію розчинили, упорядників розстріляли, а книжку відправили до спецховища.

У підручнику історії України, за яким нині навчаються студенти Харківського університету, цікаві для нас події викладено так: “Захопивши Київ, війська М. Муравйова протягом трьох днів здійснювали “червоний терор”. Від їхніх рук загинуло 2587 киян, переважно офіцерів, юнкерів, заможних громадян” (В. Семенов і Л. Радченко. Історія України с древніших часів до наших днів. — Харків: Торсинг, 1999).

Серед убитих були члени Центральної Ради Олександр Зарудний, Ісаак Пугач і Леонард Бочковський. Розстріляли їх не тому, що Зарудний мав чин прапорщика царської армії, а Пугач і Бочковський здавалися вбивцям громадянами заможними. Їх розстріляли за українство! Але цей історичний факт не лише

замовчувався раніше, а й залишається в такому стані донині. “Всі ці дії, — узагальнюють автори підручника, — не можна кваліфікувати ні як більшовицький, ні як націоналістичний терор. Повторювалася жорстокість, відома з часів Великої французької буржуазної революції або Громадянської війни в США, коли ніякі центри влади не могли стримати озвірілих маргіналів (...)”... Такі от інтернаціональні, загальнолюдські неподобства.

Неправда! У дійсності “інтернаціональна” жорстокість була зовсім інакшою. Очевидець пише:

“Дочасна трагічна смерть т.т.

Зарудного, Пугача і Бочковського є не тільки величезна втрата для партії і для громадянства.

Це не випадкові жертви в боротьбі, про котрих можна сказати “ліс рубають — тріски летять”. Ні, їх розстріл це симптом, це знак, під котрим пройшла і проходить друга революція у Росії і на Україні. (...)

Злочинці є і будуть всюди. Темні маси зостануться темними, коли не боротися з їхньою темнотою. Але тут вина падає на тих, хто ті маси веде і хто розбурхану стихію революції не вводить в певні рямці (...).

Так, зараз маси певні, що війна ведеться “між більшовиками і українцями”, а тому при перемозі “більшовиків” маси починають викориняти “українців” тими способами, які знають — рушницями, багнетами. І в перші дні влади “Народнього Секретаріата” в Києві полі не один десяток неповинних в “контрреволюції” українців — за вкраїнську розмову, за посвідчення, написане українською мовою (...).

Смерть Зарудного, Пугача, Бочковського така характерна з цього боку — особливо, коли зважити одну деталь їхнього заарештування, свідком і тільки випадково не об’єктом котрого довелося бути авторові цих рядків.

Матрос, що робив трус, на слова товаришів “ми члени Центральної Ради” з ненавистю промовив: “а вась то нам і надо. Все эта Центральна Рада!...” І від цих слів, а головне — від виразу його обличчя стало зрозумілим, що станеться щось непоправиме і безглузде... Така тупа ненависть світилась в його очах, так міцно одразу стисла його рука револьвер — що було ясно, від нього — “Центральна Рада” це не “політика”, це не ідейно-ворожа сила — а ворог, реальний первісний ворог первісної людини, котрого треба різати, колоти, стріляти, з котрим іншої боротьби не може бути...” Вас. Еллан. Наслідки... “Боротьба” 23 (10) лютого 1918 р. №1 (Київ).

“Київська радянська влада, штаби революційних військ, окремі особи з більшовицьких лідерів — усі вони рішуче заявляють, що ніхто не давав наказу про розстріл Зарудного і Бочковського. “Самі солдати розстріляли”. Проти такої заяви годі заперечувати, бо справді “самі солдати” розстріляли навіть багатьох київських більшовиків. Щоправда, ті, хто посилається на “самих сол-

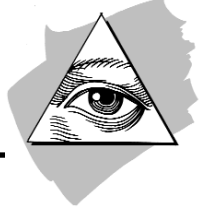
дат”, прекрасно знають, що окрім офіційних наказів існують ще так звані “негласні” розпорядження або... лише “поради”.

Знають вони також і те, що революційним радянським і так званим “революційним” військам, які взяли Київ, було віддано наказ, а може, не наказ, а лише “пораду”: “Українських голів не шкодувати” (В. Качинський. *Пам’яті Олександра Сергійовича Зарудного. “Земля і воля” (Харків). 23 (10) 1918 р. №251*).

Остання “порада” згадується, коли порівнюєш долю О. С. Зарудного з долею його рідного дядька — теж Олександра Сергійовича. Останній був найвідомішим адвокатом, захисником Бейліса і Шмідта, товаришем міністра і міністром юстиції в Тимчасовому уряді. Саме йому приписували липневий наказ про арешт В. Леніна (насправді це не так). Можна було б із легкістю спрогнозувати розстрільну долю відставного “міністра-капіталіста”, не помри він своєю смертю 1934 року — за лічені дні до початку масових репресій. Але революційне лихоліття О. С. Зарудний пережив! Тому що був росіянином. Тоді як його племінника-українця не врятували ні участь у трьох революціях, ні царські в’язниці й заслання, ні членство в партії соціалістів-революціонерів (ліве крило), ні навіть те, що напередодні захоплення Києва червоними його заарештували свої — за “зраду України”. Як писав Василь Еллан, “зайва річ щось пояснювати, зайве розказувати про напрямки думок товаришів, про їхню діяльність, про недавній арешт Зарудного “українцями” — все було б зайвим і непотрібним, бо тут прокинулися звірячі первісні інстинкти...” Той самий первісний інстинкт ненависті до українців, звіряча ксенофобська “фізична відраза” до всього українського.

У радянській імперії українців не лише по-звірячому вбивали, а й академічно-витончено розчиняли. У моїй історії це відбувалося так: виданий 1961 року том Української радянської енциклопедії повідомляє усього про двох Зарудних — “російського архітектора українського походження” Івана Зарудного і “українського мандрівника” Микола Зарудного. Хоча будь-який просто радянський, тобто російський, словник обов’язково розповідав і про корифея судової реформи Сергія Зарудного (батько О. С. Зарудного і дід Б.-О. Зарудного), і про Самійла Зарудного — генерального суддю Війська Запорозького, і про архітектора Петра І. У чотири томній Радянській енциклопедії історії України (!), виданій 1969 року, немає вже жодного Зарудного. Бо всі вони стали росіянами — архітекторами, зоологами, правознавцями та ін. **Розчинились...**

Варто віддати належне Росії: вона творить свою історію планомерно і цілеспрямовано. Про російського адвоката і міністра Тимчасового уряду Росії О. С. Зарудного, наприклад, видано монографії, написано дисертації, про нього — посилення в Інтернеті, зокрема й на офіційному сайті Прокуратури РФ. Про члена Української Центральної Ради Б.-О. Зарудного — “знайдено “0” сайтів”. Скупі рядки в “Довіднику з історії України”. І могила на Байковому. Герої української історії чекають її творців...

ЩО ЗА «ЯЗИКОВОЮ» БОРОТЬБОЮ?

Володимир ФЕРЕНЦ,
Івано-Франківськ

Українська політизація питання мови нагадує середньовічні дуелі на ракетах замість раритетних пістолетів. Фетиш влади багатьом не дає змоги зупинитись і тверезо подумати над можливими наслідками, до яких може спричинитися домашня мовна війна. Вочевидь це не з нашої волі, але тільки ми здатні це припинити. Глобалізація змінює споконвічний порядок застосування мови, і вона неминуче стає інформаційною зброєю. Тому, захищаючи національні інтереси, кожна держава, як може, забезпечує захист і збереження державної мови. Наша держава до цього ще не готова, а етнічна українська громада може самостійно забезпечити конституційний статус української мови. Механізм глобалізації з його потужними фінансовими та інформаційними потоками виявився набагато сильнішим від волі етносу, як що цей етнос не домінує в державі. Отже, треба щось робити з державою заради інтересів суспільства. І саме суспільство повинно розглядати державну мову зовсім інакше — як головний чинник сучасної національної безпеки. А поки держава зміниться стараннями та боротьбою молодих, доведеться якось “тримати” інформаційний тиск світу незалежно від того, звідки він іде — з Росії, з англійської ерзац-культури чи від країн Сходу.

Поки не зрозуміємо, що діється в світі, не навчимося державницького порядку мовокоористування, ми самі з власними політиками є загрозою власним інтересам і власній державі. Найперше треба заспокоїти тих, хто смертельно боїться бути українським і чомусь категорично проти державного захисту державної мови. Етнічні українці реально не потребують захисту рідної мови. Як носії мови, вони здатні її зберегти аж до кінця світу. Питання освіти українською мовою і збереження культурної самобутності українців — проблема не мови, а захисту прав громадянина й особи. Те, що етнічні українці часто не можуть реалізувати ці права, свідчить, що в Україні немає громадських правозахисних організацій, а ті, що так себе називають, такими не є. Не той час, щоб можна було захищати українську мову і культуру заявами чи флеш-мобами. Розпачливий словесний протест інтелігентів, які не роблять другого кроку — фактового правозахисту, нагадує показуху радянського типу. Треба діяти по-сучасному. На жаль, майже неможливо переконати простого громадянина в тому, що стано-

вище державної мови й гуманітарна модель держави радикально впливають на його життя і свободи.

Весь інформаційний простір України і конкретний роботодавець переконують у протилежному: життєвий успіх можливий лише з російською і англійською. Протистояти цьому майже неможливо, бо так працює стандартна технологія, яка домінує у світі. Та ми не повинні їй піддаватися і бадьоро крокувати до прірви із телеекраном замість власних очей. Має бути достатнє коло людей, які бачать цю небезпеку, й бажано, щоб до них дослухалася влада, адже суспільство завжди змінюється набагато повільніше, ніж того вимагає час. Справжню українську самобутність відродити уже не вдасться — нам не дали на це резерву часу і простору для розгону. Злітна смуга давно скінчилася, тому наше виживання (економічне й гуманітарне) залежить від точності реакції і правильності прийняття національних рішень. Ідеться не про економічні, а про загальнонаціональні рішення, тобто про вибір правильної гуманітарної моделі держави. Не можна робити з України щось неукраїнське і сподіватися на добрі реформи і процвітаючу економіку. Це проблема всіх, хто назвався громадянином держави, а громадянин не може бути не з етнічними українцями.

Ми всі в одному човні, і світ із нами не церемониться, знаючи, як скористатися нашою “язиковою війною” та безладом у головах носіїв усієї повноти державної влади. Найголовніше — зрозуміти суть подвійних стандартів світового сприйняття мовного й національного питань, адже XXI століття — це доба подвійної світової моралі. Тільки зрозумівши, що дружби народів не існує і правда в кожного своя, можна встановити зі світом таку динамічну рівновагу мовно-інформаційних обмінів і стосунків, яка не руйнуватиме наші гуманітарні основи, сприятиме їхній модернізації і захищеності. Це можна ще назвати підтриманням динамічного суверенітету, бо суверенітет кордонів — застаріле поняття минулого століття. Отже, будь-яка проблема мов вирішується у глобальному контексті або не вирішується зовсім і відтак стає раковою пухлиною, яка з’їдає долі людей, передовсім молодого покоління. В українському варіанті це безрезультатна 20-літня ліниво-толерантна боротьба за українську мову, яка всупереч нашій волі й здоровому глузду стає “язиковою війною”, і ця війна руйнує Україну економічно.

Ми втрачаємо щось більше, ніж державну мову. Штучне звуження застосування державної мови до критичного обсягу загрожує вже не тільки етнічним українцям — може змінитись ідентичність, світова роль, навіть символи держави, після чого назва “Україна” вже не матиме значення. Тому не варто сприймати як маразматичний жарт пропозицію комуністів замінити державний прапор на червоний (нібито козацький, малиновий) із російсько-православним стилізованим хрестом замість тризуба. Це дуже поганий результат світового тесту на життєздатність нашого суверенітету, ознака великої небезпеки перетворення із суб’єкта світу на об’єкт. Це свідчення того, як потужно працює глобальна технологія культивування байдужості конкретного громадянина до української мови. Ми здатні це перебороти, адже майже весь світ має аналогічну проблему збайдужіння автохтонів до рідної мови. Це і є нова проблема людства, яка виникла внаслідок тотального запровадження нетрадиційного світового

порядку мовокоористування. Її ще не вивчено як слід і це явно не заохочується. Натомість потужно рекламується нова мода на тотальне застосування кількох світових мов — порядок, кардинально відмінний від традиційного Божого порядку з особливим ставленням до Слова.

Безумовно, знання світових мов потрібне, але сучасна тенденція прийняття їх нарівні чи навіть вище рідної мови, чи мови держави, намагання де-факто зробити їх державними, фактично руйнує структуру життя людства, змінює його природу так, що воно деградує і прямує до гіршого кінця. Щось схоже на другу спробу побудови біблійної Вавилонської Вежі з одночасним стиранням видимої різниці між Добром і Злом. На перший погляд це здається фантастикою, адже всі звикли звертати увагу лише на економіку і стан світових фінансів. Проте всі економічні кризи і тотальне зростання вартості життя — це лише болючі наслідки глобальних процесів інформаційної конкуренції і взаємного інформаційного впливу держав, націй і транснаціональних корпорацій із метою інформаційно поневолити населення і спонукати його добровільно і практично безкоштовно поділитися кращою часткою життєвих ресурсів. Ще раз наголошую — головною й універсальною зброєю проти всіх є запровадження подвійного стандарту застосування так званих мов міжнародного спілкування! Це зброя-відмичка, яка дозволяє будь-кому зі світу безцеремонно відчиняти двері у приватний духовний світ націй і почуватися там господарем із власним законом, незважаючи на почуття та бажання аборигенів. Тому вимагати в політичних програмах зробити якусь світову мову другою державною — щось гірше, ніж політичне шкідництво, це відверте замовлення на колонізацію власного населення.

Засилля англійської у всіх сферах життя націй дало потужний допінг іншим регіональним світовим мовам. Англійська лише встановила світовий стандарт гіпертрофованого застосування мови міжнародного спілкування і це дало індульгенцію для нового зросійшення України та Білорусі. Інші пострадянські держави, навіть такі складові держави Російської Федерації, як Татарстан, знайшли простий спосіб захисту — забезпечили абсолютну більшість етнічного населення у всіх структурах влади та бізнесу. Отже, засилля російської мови в Україні відбувається в єдиному технологічному ключі нового світового порядку. Зростання популярності й тотального домінування англійської автоматично сприяє домінуванню російської. Безумовно, у цьому є великий інтерес Росії. Вона просто користується сприятливим для себе процесом глобалізації, а ми не можемо піднятися вище, вийти з кола нав’язаної примітивної “язикової” війни, яку для нас влаштовують сильні світові гравці. Мови міжнародних контактів недоцільно захоплюють саме ті сфери, які життєво важливі для нації — культуру, мистецтво, релігію, духовність, освіту, виховання молоді. Щоб переконатися, достатньо подивитися популярні телепрограми. Наприклад, у шоу “Голос країни” успішнішими й численнішими є виконавці англійських, російськомовних творів, а серед журі мусить бути не менше п’ятдесят відсотків іноземців чи англійських (російськомовних). А якби проект назвали “Голос України”, то ми побачили б те, що представляє суть України, її голос і талант. Навіть коли серед переможців шоу опиниться справжній український голос, ніхто не певен, що після “ограню-

вання” універсальними тренерами він не заспіває заплывану російськомовну попу чи неперевершено імітуватиме англійських поп-зірок. Про всю розважальну, російськомовну і кальковану з Голівуду телеіндустрію говорити зайве — вона сама є точною ілюстрацією небезпечного виходу глобалізації, що не так розважає, як докорінно руйнує основи громадянського суспільства, висоту його життєву силу, здатність динамічно відповідати на зовнішні небезпеки і загрози. У такому суспільстві може домінувати переважно компрадорська політика, яка бездумно дозволяє “язикові війни”, після чого держава слабне, а жертвою стає економіка, прості громадяни. Це дуже нагадує принцип зовнішнього травлення павука — дистанційно впорскується інформаційна отрута, яка вбиває ідентичність та сприяє “освоєнню” ресурсів жертви, а після всього залишається хітинова оболонка формальної держави з порожнім бюджетом і ніхто не винен — крім місцевої влади. Така собі Доба Павука.

Проте держави з сильними мовно-культурними й релігійними традиціями виявилися стійкими і мають перспективу перемогти у такому світовому змаганні. Це країни мусульманського світу, тюркомовні країни, Японія, Китай, Індія. Не випадково настає черга їхнього домінування у час розвитку глобалізації, і надалі їхні позиції зміцнюватимуться. Досвід існування людства свідчить про стійкість таких держав і такого громадянського суспільства незалежно від зміни формацій і рівня прогресу. Там родова спільність цінностей є основою життя людини. Тому й протистояти світовій “пасифікації” доволі просто — нічого нового вигадувати не варто і шукати національної ідеї не треба. Меншість проблем можна вирішити з допомогою правильного голосування на виборах. Більшість — громадською дією з неминучим відстороненням від керування державними чи громадськими процесами адептів нездорового впливу світу і насамперед — платних капралів “язикової війни”. Ні держава, ні українська еліта ще не мають реального плану протидії інформаційній колонізації, механізм якої побудовано на підміні державної мови світовими мовами, використання їх де-факто як державні. Після цього руйнується самотня система освіти, а гуманітарна сфера стає збором таких мистецьких та інформаційних форм і продуктів, які перетворюють ще не зовсім сформоване громадянське суспільство на беззахисний, зневірений натовп у руках своїх і світових маніпуляторів. Сучасна корупція відбувається виключно в гуманітарно-інформаційній сфері, але платить за все економіка. Порятунком існує в двох аспектах: перший — демократичним способом замінити совкову компрадорську, передовсім у гуманітарному і якому завгодно сенсі, правлячу верству на принципово етнічну українську, українськомовну (не з любові до українців зроду чи за світоглядом, а заради сильного європейського курсу держави); другий — кожному з нас навчитися корисної мудрості щоденного правильного застосування так званих світових мов (для нас це переважно англійська й російська). Вони призначені лише для міжнародних контактів.

Прості правила — і все стане на свої місця, світ перестане випробовувати нашу політику й нерви, а Росія буде звичайним сусідом, який нас зрозумів та облишив марні спроби виторговувати знижки за рахунок нездорової цікавості до нашої політики чи мови.

ПРІОРИТЕТИ ДІЯЛЬНОСТІ КИЇВСЬКОЇ «ПРОСВІТИ»

Іван ЮЩУК,
голова КМО ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка

Які завдання ставить перед собою Київська “Просвіта”? Ці завдання чітко сформульовані у статуті Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка. Серед них найважливіші такі, на яких потрібно зосередити особливу увагу: сприяти утвердженню української мови в усіх сферах суспільного життя, зокрема й у місті Києві; сприяти розвитку та утвердженню національної самосвідомості, національної гідності всього народу і кожного громадянина; брати участь у вихованні дітей та молоді на засадах українського патріотизму, духовності та культури. Це, власне, конституційні вимоги.

Які ж напрями роботи для цього слід розгорнути? Напрямок є багато, і нехтувати ними не можна. Але серед них треба виокремити найголовніші, найперспективніші. Я поки що бачу їх три.

Насамперед особливу увагу потребує учнівська й студентська молодь — це наші майбутні чиновники, педагоги, науковці, митці, виробничники, громадяни. Сучасні знання, безперечно, вкрай потрібні молодим людям. Але ще важливіше, на що ці знання буде використано — на користь українському суспільству, чи на шкоду йому, чи віддані чужому, не українському суспільству. Як стверджують соціологи, понад 50 % студентської молоді хотіли б покинути Україну. Це катастрофа! Причина цього — не тільки матеріальна невлаштованість та суспільна невпевненість. Адже все це залежить від нас самих, зокрема від молоді: перетворити свою Батьківщину на квітучу, багату, справедливу, перспективну, а не шукати десь того, чого, як писав великий Тарас Шевченко, “немає і на небі, а не тільки на чужому полі”. Причиною таких настроїв серед молоді є прищеплена дітям суспільна байдужість. У міністерських навчальних планах моральне, національне, гуманне виховання не передбачене. Навіть предмет “Я і Україна” тепер уже замінено на “Я і світ”. Навіщо, мовляв, здалася вам та Україна (земля, щедра напоєна кров’ю наших дідів і прадідів, які захищали її заради своїх нащадків)? Розбрідайтеся, розповзайтесь по світах. Цей парадокс мають збагнути вчителі й викладачі (якщо ще не збагнули) і донести правду своїм вихованцям. “Просвіта” готова їм у цьому допомогати.

Другий напрямок — духовне, культурне піднесення суспільства. Зараз вчинками людей в Україні керує переважно споживацький егоїзм — цілком за Шевченком: “В нас дери, дери та дай, і просто в рай, хоч і рідню всю забери!” Але ж, як записано в Євангелії, “не хлібом єдиним живе людина, а й словом Божим”. Щоб збудити в людях духовність, цьому мають прислужитися різні зустрічі, лекції, обговорення, круглі столи. Варто, очевидно, пригадати Клуб шанувальників української мови, який діяв кілька років ще до проголошення незалежності України і завжди збирав чимало небайдужих. Теперішній клуб я б назвав Клубом української мови й культури: “Що ми? Чіі сини? яких батьків? Ким? за що закуті?” (знову Тарас Шевченко). Розумні небайдужі голови повинні єднатися, брататися, спілкуватися, сперечатися — тільки так можна дійти істини. Великою мірою цьому може прислужитися й інтернет — зокрема просвітянський сайт www.prosvitanews.org.ua.

Третій напрямок — популяризація просвітянської культурологічної газети “Слово Просвіти”. Скільки імен видатних наших земляків вона вириває із забуття, зі скількома невідомими або маловідомими культурними цінностями вона знайомить своїх читачів, скільки актуальних проблем, і то на високому рівні, піднімають її автори — мислителі, відомі діячі культури, політики! Читаєш — і починаєш розуміти: ми не безвісні “хахли”, а висококультурна нація. У нас є чим гордитися, тільки, на жаль, ми не знаємо, якими нетлінними скарбами володіє наш народ.

Для цього потрібні люди. І вони є. Тільки треба їх знаходити й гуртувати. Це найосновніше завдання Київської “Просвіти”.

НАЙПЕРШЕ ЗАВДАННЯ — ПЕРЕДПЛАТА!

5 липня у приміщенні Національної спілки письменників України відбулася позачергова звітно-виборна конференція Київського міського об’єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка. Попереднє керівництво складало з себе повноваження, тож делегати від районних у місті Києві об’єднань визнали роботу Василя Герасименка та його правління незадовільною. Новим головою одногослоно обрали члена Центрального правління ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, члена редколегії і активного дописувача тижневика “Слово Просвіти”, відомого мовознавця, перекладача, письменника Івана Пилиповича ЮЩУКА.

Микола Нестерчук, Павло Мовчан, Іван Ющук

Євген БУКЕТ,
фото автора

Голова ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, народний депутат України Павло Мовчан зазначив, що йому як керівникові товариства було надзвичайно прикро, що обраний два роки тому головою столичної “Просвіти” чиновник із Управління освіти міськдержадміністрації, замість того, щоб вивести організацію на якісно новий рівень, використав її лише як чергову “галочку” в своїй біографії. Він не цікавився діяльністю організації, за два роки не скликав жодних зборів керівних органів КМО ВУТ “Просвіта”, навіть ігнорував запрошення на засідання Головної ради. Тому Центральне правління ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка ініціювало позачергову звітно-виборну конференцію і запропонувало на посаду голови Івана Пилиповича Ющук.

Іван Ющук народився 3 жовтня 1933 р. в с. Чорників Володимир-Волинського району Волинської області. Закінчив Львівський державний університет. Кандидат філологічних наук, професор Київського міжнародного університету, заслужений діяч науки і техніки України, член Національної спілки письменників України, лауреат премії імені Б. Грінченка. Автор науково-фантастичної повісті “Троє на Місяці”. Перекладає твори сербських, хорватських, словенських, лужицьких письменників, зокрема: Б. Чопича, Іво Андрича, М. Матошеця, І. Цанкара, Р. Домановича, С. Сремаца, М. Божича, М. Селімовича, Ф. Бевна, Е. Коша та ін. Ведучий передачі “Як ми говоримо” на радіоканалі “Культура”, автор багатьох підручників з української мови.

Кандидатуру одного з найвідоміших просвітян Києва, який ще 24 роки тому був серед засновників “Клубу української

мови”, що потім склав серцевину Товариства української мови імені Тараса Шевченка, на базі якого утворилася “Просвіта”, підтримували всі виступаючі. Слова пошани і підтримки на адресу Івана Пилиповича прозвучали від Фелікса Редька (Деснянський район), Михайла Дубиківського (Печерський район), Тари Донченко (осередок НПУ ім. М. Драгоманова), Дмитра Ломачука (Святошинський район), Зої Голоти (Солом’янський район), Олександра Шепнівського (Дніпровський район), відповідального секретаря ВУТ “Просвіта” Миколи Нестерчука, голови Київського обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” Василя Клічака та багатьох інших.

Після обрання професор Іван Ющук визначив основним пріоритетом діяльності Київського міського об’єднання ВУТ “Просвіта” передплатну кампанію тижневика “Слово Просвіти”. Крім того, запропонував до кінця літа сформувати “загін безкоштовних лекторів” із метою залучення студентської молоді до лав “Просвіти”, відновлення з вересня щотижневих зборів просвітян і створення на офіційному вебсайті товариства prosvitanews.org.ua сторінки Київської “Просвіти”.

Допомагатимуть йому в цих справах новообрані члени Правління: Анатолій Мокренко, Кирило Стеценко, Броніслав Панасюк, Євген Гушчин, Людмила Науменко, Зоя Голота, Надія Якименко, Богдан Березенко (відповідальний секретар) і ради, до якої, окрім голів районних об’єднань, були обрані Вадим Пєпа, Богдан Сусь, Василь Василяшко, Володимир Рак. Контролюватиме діяльність столичної “Просвіти” Ревізійна комісія у складі: Петро Шульга (голова), Володимир Ященко, Борис Рожантовський.

Член Ради КМО ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка Василь Василяшко звернувся до просвітян України із пропозицією відповісти на запитання: “Що насамперед має зробити “Просвіта” міста Києва?” Тож ми пропонуємо Вам, шановні наші читачі, висловити власні думки з цього приводу і надати свої пропозиції до плану роботи просвітян Києва.

Передплата тижневика “Слово Просвіти” — дуже важливий чинник просвітянської роботи. Нещодавно в Сватівському районі Луганської області наші тижневик передплатили ще 30 членів товариства.

ЕКСКУРСІЇ ДЛЯ ПЕРЕМОЖЦІВ

Олег ТКАЧЕНКО,
голова Запорізького об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка

Призери першого фестивалю дитячого хорового мистецтва “Співочий степ” у селі Скелки Василівського району Запорізької області отримали та сповна насолодилися своїми чесною виграними призами. Нагадаємо переможців: третє місце — хор “Мелодія” з м. Молочанськ Токмацького району, друге місце посів Зразковий хоровий колектив старших школярів “Світанок” Нововасилівського НВК “Гармонія” Приазовського району. Перше місце дісталось хоровому колективу “Мрія” Азовської ЗОШ І—ІІІ ст. Якимівського району.

Про нагороди подбали засновник фестивалю “Співочий степ” — Запорізьке обласне об’єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка в особах Олега Ткаченка та меценатів: Олександра Білоусенка (народний депутат Верховної Ради України першого скликання), Андрія Цеберка (директор заводу “Дніпрокераміка”, м. Пологи), Олега Шостака (керівник провідної української компанії з виробництва кухонно-го посуду — “БіОл”, м. Мелітополь), Ген-

Хоровий колектив “Мрія”

надія Карачевцева (м. Мелітополь), В. М. Огаренка (ректор Класичного приватного університету, м. Запоріжжя). Інформаційними спонсорами фестивалю були газети “Субота Плюс”, “Запорізька правда”, “Слово Просвіти”, телевізійний канал ТРК “Запоріжжя”.

Переможці хоровий колектив “Мрія” Азовської ЗОШ І—ІІІ ст. Якимівського

району вже здійснили екскурсійну поїзду до Києва. А зразковий хоровий колектив старших школярів “Світанок” відвідав острів Хортиця, хористи колективу “Мелодія” з м. Молочанськ отримали екскурсійну поїзду на Кам’яну Могилу.

Широ дякуємо за всебічну підтримку нашим спонсорам та меценатам!

Святослав ВАСИЛЬЧУК,
голова Житомирської «Просвіти»,
заслужений журналіст України

Нічого не виникає з нічого. Будь-якому явищу чи події є своє пояснення. І в тому, що Олекса Боржковський, мешканець невеличкого подільського містечка Брацлав на Вінниччині, з'явився на світ (1934 р.) рівно через сто років після народження відомого українського поета, класика української літератури Степана Васильовича Руданського, є своя логічна закономірність: самою Долею йому було суджено продовжити традиції роду — стати лікарем як і його видатний прапрадід по батькові, що йде від Степанової молодшої сестри Ольги (С. Руданський своїх дітей не мав).

Тож згодом випускник Брацлавської середньої школи О. Боржковський поїхав вступати саме до медичного інституту у Вінниці. Батько Василь Васильович не раз було казав хлопцеві:

— Маємо підтримати родинну традицію. Ти вже знаєш, відкіля вона ведеться: мій прапрадід, Степан Васильович Руданський, був лікарем, закінчив Медико-хірургічну академію в Петербурзі, а згодом працював дванадцять років на посаді міського лікаря Ялти в Криму. Про його поетичний талант уже й не кажу: ти читав «Співомовки», переклади «Ліади», «Слова о полку Ігоревім» та інше. Але насамперед ми лікарі, так поведолося у нашому роду.

Батько Василь Васильович був теж лікар, тільки ветеринарний. Але хіба лікувати братів наших менших, тварин не менш почесно?

— То Боже створіння, і душа болить, коли дивишся на них, хворих, німих і безсловесних. Людина хоч розкаже про свою хворість, а тварина, бідолашна, мовчить і терпить. Тож і намагаєшся вилікувати її.

Олекса цілком поділяв батькову позицію, тому охоче поїхав до Вінниці, успішно склав вступні іспити і став студентом медінституту.

Роки навчання минали, студент набрався знань, практики, досвіду. Він — хірург-отоларинголог. Тож коли по завершенню навчання 1959 року в інститут приїхали «покупці» відібрати кілька десятків кращих випускників для служби у війську, серед них був і Олексій Боржковський.

Так почалася його довга військова медична служба по віддалених тайгових гарнізонах, де колись каторжани «ведмедів пасли». Служив тривалий час у складі військ Далекосхідного військового округу начальником отоларингологічного відділення військового шпиталю. Нелегка була робота. Щодня приймав кілька десятків пацієнтів, багатьом робив хірургічні операції. Виїжджав на медогляди у віддалені гарнізони. А там скрізь дрімуча тайга, сопки, 40-градусні морози і сніг по пояс взимку, а влітку допікають комарі і ядуча мошка... Та служба є службою, маєш виконувати її справно, адже від нього залежало здоров'я тисяч вояків.

Ніколи не забував Олексій Васильович, що він українець зі славного козацького міста Брацлав на мальовничому Поділлі, роду давнього і шанованого, козаків,

ІЗ РОДУ ЛІКАРІВ І ПОЕТІВ

Виступає Олексій Боржковський, праправнучатий племінник Степана Руданського, дослідник життя і творчості поета

хліборобів, священиків, а згодом і лікарів. Куди не закинула б його військова медична служба, скрізь возив із собою Шевченкового «Кобзаря» та кілька раритетних видань С. Руданського. Часто запрошував додому колег-офіцерів, земляків, яким читав і Шевченка, і Руданського. Для українців далеко за межами рідного краю оселя О. Боржковського стала оазою рідного слова та духовності.

Згодом службові дороги привели його на далекий захід, у Групу радянських військ у Німеччині. А вже звідти дослужував в Україні, у складі військ Прикарпатського військового округу. Тут, у чині під-

полковника медичної служби, на посаді начальника отоларингологічного відділення військового шпиталю в Житомирі й завершив Олексій Васильович свою військову службу. Але не роботу, бо вже відставником лишився в шпиталі на тій же посаді: керівництво впрохало залишитися, зважаючи на великий лікарський досвід і неабияку працелюбність ветерана.

Дарма що йде йому 77-й рік: працює донині у військовому шпиталі, лікує солдатів та офіцерів української армії.

Та є ще одна заповітна мета у ветерана: дослідження життя і творчості свого знаного родича і земляка, видатного українського поета-класика Степана Руданського. Цьому він присвячує свій вільний час, усі відпустки. Побував у Санкт-Петербурзі, де навчався С. Руданський, у Ялті в Криму, на Вінниччині, де народився і вчився поет-класик: у селі Хомутинці Калинівського району, в Шаргороді, де Степан навчався в духовній бурсі, в Кам'янці-Подільському, де згодом продовжив навчання в духовній семінарії.

У Хомутинцях він домігся створення музею С. Руданського, впорядкував своїм коштом могили батьків поета і кількох його близьких родичів.

У Ялті, де жив, творив і працював лікарем С. Руданський, і де йому встановлено пам'ятник, домігся, щоб одну зі шкіл міста було названо ім'ям поета. Біля пам'ятника висадив квітник із квітів з батьківщини поета.

А ще Олексій Васильович системно і невтомно пропагує серед людей творчість свого видатного родича і поета. Часто виступає перед військовими, медичними працівниками, у лікарнях, школах, ВНЗ Житомира та Вінниччини. Він — багатолітній учасник щорічного літературно-мистецького свята, приуроченого творчості поета-сатирика, поета-лірика, поета-історика Степана Руданського, яке відбувається у січні в райцентрі Калинівка. На святі заз-

вичай оголошують імена лауреатів премії імені Степана Руданського. Цього року поважне журі назвало лауреатом Всеукраїнської премії Олексія Васильовича Боржковського за велику подвижницьку працю, популяризацію творчості класика української літератури та невтомну дослідницьку діяльність його життєвого і творчого шляху. Подання на здобуття літературно-мистецької премії імені Степана Руданського оформила Житомирська «Просвіта», активним учасником якої є О. В. Боржковський.

Нещодавно Олексія Васильовича запросили відвідати Вінницький національний медичний університет. Зустріч ветерана з викладачами і студентами закладу відбулася в науковій університетській бібліотеці. Багато зусиль до організації зустрічі доклала головний бібліотекар Ольга Юрчишина з колегами: заступником директора бібліотеки медуніверситету Неліною Кравчук та головним бібліотекарем з методичної роботи Інною Гулик. Вони підготували стенди з творами Степана Руданського та статті, книги про нього сучасних авторів, книги гумору та сатири вінницьких авторів, лауреатів премії імені С. Руданського. На зустріч прибув і один із них, Микола Сарахан, а також письменник Леонід Куций.

Зустріч розпочалася прекрасною ліричною піснею на слова Степана Руданського «Повій вітре, на Україну», яку майстерно виконав студент першого курсу медуніверситету Євген Маркін. Студентки університету Ольга Швець, Катерина Залужна, Ольга Гребенюк, Світлана Маковійчук, учасники мистецького об'єднання «Літературна вежа» при бібліотеці декламували співомовки та ліричні, драматичні, історичні поезії Степана Руданського.

Ведуча Ольга Юрчишина розповіла про життєвий шлях Степана Руданського, надала слово Олексієві Боржковському (він приїхав у військовій формі при нагородах, бравий, енергійний).

Цікаво розповів він про навчання у цьому медичному закладі, довгу військову службу офіцера-лікаря, про багатолітню діяльність із дослідження життєвого і творчого шляху Степана Руданського, популяризацію його творчості та українського художнього слова серед сучасників. В основі життя і творчості поета лежала національна ідея боротьби за українську мову — основу нашої нації та держави. А ще він не раз повторював: коли в Ялті буде звучати бандура, тоді буде в Ялті й Україна.

На завершення свої гуморески та сатиричні твори прочитав Микола Сарахан.

А яка ж зустріч без подарунків?

Олексій Васильович подарував бібліотеці добірку книг із творами Степана Руданського. Чималу добірку книг про нього передано бібліотеці й від Житомирської «Просвіти». Письменник Микола Сарахан подарував кілька книг своїх творів.

Не лишилася в боргу і бібліотека: від неї подаровано Олексієві Боржковському картину «Щедре літо» з натурального насіння, яку майстерно виконала працівниця бібліотеки Наталя Бойко.

Зустрічню залишилися задоволені всі.

НА 106-МУ РОЦІ ЖИТТЯ ПРОСВІТЯНИН КЛЕПЛЕ КОСИ

Євген ЦИМБАЛЮК,
Рівненська обл.

— Дай, Боже, Вам стати найстарішим мешканцем планети, — так привітали Степана Федоровича Грицана із с. Півче Здолбунівського району, члена «Просвіти» з 1938 року, який тоді, за Польщі, брав участь в українських виставах, що організовували у селі. І це вітання небезпідставне, адже земляк відзначив 105-й рік народження і добре почуватися. Більше того, незважаючи на застороги, полюбляє пити

каву і щодня випалює не менше десяти цигарок. А ще Степан Федорович наглядає господарство, у якому город, свині та кури. А ще мріє про корову та коня. Як справжній мастак, клепле косу перед косовицею.

Життя Степана Грицана було тернистим, але щасливим. Найбільше лихоліття для нього — Друга світова війна, у якій брав участь і з якої, на щастя, повернувся живий і неушкоджений. Відтак продовжив свій рід: має 5 дітей, 10 онуків та 12 правнуків.

На 48-му році життя відійшов у вічність голова виконкому УНА-УНСО **Руслан Зайченко** — український політик і громадський діяч, поборник української державності й Української Православної Церкви Київського Патріархату.

Руслан був справжнім борцем за волю України. Він усе своє життя віддав рідній Батьківщині.

Всеукраїнське товариство «Просвіта» ім. Тараса Шевченка висловлює глибоке співчуття рідним та близьким Руслана.

Земля йому пухом.

Центральне правління ВУТ «Просвіта» ім. Тараса Шевченка

На 89-му році життя померла мати голови Чернівецького обласного об'єднання ВУТ «Просвіта» ім. Тараса Шевченка Савчука Остапа Васильовича — **Шевчук Дар'я Іванівна**.

Центральне правління ВУТ «Просвіта» ім. Тараса Шевченка, редакція газети «Слово Просвіти» висловлюють найглибші співчуття О. В. Савчуку і розділяють його горе.

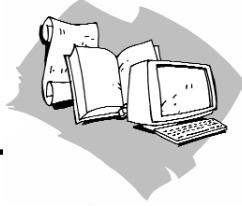

Фото Євгена Букета

Ніна ВІРЧЕНКО, доктор фізико-математичних наук, професор НТУУ “КПІ”, академік АН ВШ України, засл. працівник освіти України

Продовження.

Початок у ч. 7, 28 за 2011 р.

1916 р. Закриття колоніальною владою “Просвіти” в Кам’янці-Подільському.

1918 р. Звіряча розправа московсько-більшовицьких військ над 300 українськими героями — київськими гімназистами й студентами, що під Крутами стали на захист своєї Вітчизни. Майже всі юнаки полягли героїською смертю на полі бою, а захоплених у полон розстріляли. Перед розстрілом гімназист Григорій Пипський почав співати “Ще не вмерла України...”, а за ним і всі приречені на смерть.

26 січня 1918 р. Захопивши Київ, московсько-більшовицькі інтервенти за кілька днів розстріляли 5 тис. осіб, які розмовляли українською мовою, носили український національний одяг або у кого в хаті висів портрет Т. Шевченка...

За час перебування в Києві більшовики не тільки зруйнували багато будинків, а й знищили безцінні культурні, мистецькі, архітектурні та інші надбання й вимордували тисячі ні в чому невинних людей.

1919 р. Після завоювання України більшовиками — знищення національно свідомої частини населення та заборона всіх українських літературних, драматичних та усних творів, серед яких лише українських народних пісень — 300 тис. Ліквідація поляками Західно-Української Народної Республіки.

1921—1930 рр. Московські окупанти та промосковські шовіністичні сили в Україні чинять шалений опір відродженню української мови й українських культурних традицій, яке пустило глибоке коріння в роки Української національної революції. “Зачем возрождать допетровскую эпоху, зачем гальванизировать украинский язык, который покрывлся уже прахом”, повчав у Запоріжжі російський письменник Ф. Гладков. “Признання української мови як урядової могло би означати панування української буржуазії та куркульства”, — писав голова “українського” уряду Х. Раківський.

1922 р. Ліквідація “Просвіти” на Кубані, в Зеленому Клину та в інших місцях проживання українців у СРСР поза Україною. Голова ВЧК Ф. Держинський наказує вилувати українських дітей-сиріт і знищити. Баржі з сиротами потоплено у Чорному морі. Проголошення частиною керівництва ЦК РКП(б) і ЦК КП(б)У “теорії” боротьби в Україні двох культур — міської (російської) та селянської (української), в якій повинна перемогти перша.

1922—1934 рр. Хвиля насильства проти неповторного і яскравого явища української та світової культури — кобзарства. Українські національні музичні інструменти — кобзу, бандуру та ліру — оголошу-

ДОКУМЕНТИ ПРО ЗАБОРОНУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (XVII—XX ст.)

ють націоналістичними і знищують. Натомість в Україну завозять десятки тисяч примітивних (“общепонятних”) балабайок і гармошок. Кобзарів оголошують жebraками і жорстоко переслідують. “Багато кобзарів тоді пропало, — свідчив харківський кобзар Анатолій Парфиненко. — Кого ловили на базарі, кого — в помешканні. Де б вони не з’явилися, їх забирали”. Щоб спотворити пам’ять і роль кобзарства, комуністи створюють капели бандуристів, які виконують пісні на замовлення та під контролем НКВС, а керівництво ними передається в руки чужинців. Так, Київську капелю очолюють спочатку росіянин Михайлов, а згодом Аронський та Берман, штатні агенти НКВС.

1924 р. Закон Польської республіки про обмеження вживання української мови в адміністративних органах, суді, освіті на підвладних поляках західноукраїнських землях.

Закон Румунського королівства про зобов’язання всіх “румунів”, які “загубили матірню мову”, давати дітям освіту лише в румунських школах.

1925 р. Остаточне закриття українського “таємного” університету у Львові.

1926 р. Лист Сталіна “Тов. Кагановичу та іншим членам ПБ ЦК КП(б)У” з санкцією на боротьбу проти “національного ухилу”, початок переслідування діячів “українізації”.

1929 р. Арешти українських науковців і духовенства, заміна їх російськомовними діячами.

1929—1930 рр. Арешти визначних діячів української науки, культури, освіти, Церкви, харківський судовий процес над ними (процес “Спільки Визволення України”). На допиті одного з арештованих, В. Дурдуківського, слідчий Соломон Брук сказав: “Нам надо украинскую интеллигенцию поставить на колени, это наша задача. Кого не поставим — перестреляем”. У ці роки на території УСРР було заарештовано (і здебільшого розстріляно або відправлено на довгострокову каторгу в концтабори) понад 120 тис. українців, головним чином інтелігенції. До звільнення і реабілітації з них дожили одиниці.

1930—1937 рр. Ліквідовано українські школи, середні спеціальні та вищі навчальні заклади та факультети, закрито газети й видавництва поза межами України — на Кубані, в Сибіру, на Далекому Сході та інших землях, заселених переважно українцями.

“Постановление ЦК ВКП(б) и СНК Союза ССР о хлебозаготовках на Украине, Северном Кавказе и Западной области от 14 декабря 1932 г.:

“... а) выселить в кратчайший срок в северные области СССР из станицы Полтавской (Сев. Кавказ), как наиболее контрреволюционной, всех жителей ... и заселить эту станицу добросовестными колхозниками-красноармейцами, работающими в условиях малоземелья на неудобных землях в других краях, передав им все земли и озимые посевы, строения, инвентарь и скот выселяемых... д) немедленно перевести на Северном Кавказе делопродводство советских и кооперативных органов “украинизированных” районов, а также все издающиеся газеты и журналы с украинского языка на русский как более понятный для кубанцев, а также подготовить и к осени перевести преподавание в школах на русский язык..., срочно проверить и улучшить состав работников школ в “украинизированных” районах”.

1932—1933 рр. Сплановано і здійснено за мовчазною згодою “світового співтовариства” акцію ліквідації українського народу. Свідоме знищення більшовицьким режимом українських селян організацією голодомору. Централізоване переселення росіян у вимерлі села України. В Україні, яка володіє 40 % світового чорнозему, померло від голоду до 10 мільйонів носіїв української мови, і саме селян, щоб зберегти зрусифіковане міське населення.

1933 р. Скасування в Румунії міністерського розпорядження від 31 грудня 1929 р., яким дозволялося кілька годин української мови на тиждень у школах із більшістю учнів-українців.

Телеграма Сталіна про припинення українізації і знищення більшості українських письменників. З українського правопису вилучено літеру “Г”.

1933—1941 рр. Тотальне знищення та арешт 80 % української інтелігенції російською окупаційною владою: інженерів, науковців, письменників, лікарів, учителів тощо. До 1938 р. друкувалося 259 українських письменників, після 1938 р. — лише 36. Із 223 зниклих письменників лише семеро померли своєю смертю. Решту розстріляно, запрошено до концтаборів, іншими репресивними заходами вилучено з літератури. Таких масових убивств, як у 30-х роках в Україні, історія ще не знала. Кагановичі, постишеви, хатаєвичі, бруки мільйонами вбивали українців лише за те, що вони були українцями. Це був геноцид, організований і здійснюваний комуністами, які 1917 р. захопили владу в Російській імперії. Україну було перетворено на суцільний концтабір.

1934 р. Спеціальне розпорядження Міністерства виховання Румунії про звільнення з роботи “за вороже ставлення до держави і румунського народу” всіх українських учителів, які вимагали повернення до школи української мови.

30-ті роки й пізніше. Заборона писати українські, національні за змістом, мистецькі та художні твори, досліджувати і вивчати справжню історію України, згадувати про голодомору. Історія і вся українська культура зобов’язані були звеличувати СРСР, загарбницьку політику і жорстокість комуністів, керуватися фальшивою імперською концепцією “єдності трьох братніх слов’янських народів”: розглядати росіян, як “старшого брата”. Істориків, письменників, діячів культури радянська влада жорстоко переслідувала, їхні твори заборонялися або знищувалися. Так, було спалено наклад книги “Хортиця в героїці і легендах”, а автора М. Киценка звільнено з посади. Занали утисків і гоніння історика М. Брайчевський, Я. Дашкевич, поет В. Сосюра, композитор К. Данькевич, письменник та кінорежисер О. Довженко і багато інших. Насаджувана система освіти та виховання була спрямована на те, щоб українцям прищеплювати відчуття меншовартості, відразу до борців за визволення України від окупантів, зневагу до українських національних героїв, зокрема І. Мазепи, С. Петлюри, Є. Коновальця. Імена визначних наших діячів науки, культури, церкви (М. Грушевський, І. Пулюй, С. Єфремов, В. Винниченко, Г. Хоткевич, І. Багряний, О. Ольжич, А. Шептицький та багато інших) замовчувались, а якщо згадувалися, то в негативно-мисливстві.

1937 р., листопад. На відзначення 20-річчя приходу комуністів до влади на Со-

ловках було розстріляно понад тисячу діячів української культури.

1938 р. Постанова РНК і ЦК ВКП(б) “Про обов’язкове вивчення російської мови в школах національних республік і областей”.

1939 р. Перепис населення Кубані показав, що внаслідок голодомору, арештів і примусового виселення кількість українців там із 61,5 % у 1926 р. зменшилася до 4 %. Після “визволення” Західної України — закриття багатьох українських і відкриття російських шкіл.

1946 р. Постанова Ради Міністрів СРСР “Про затвердження українського правопису, наближеного до російського”. Постанова ЦК ВКП(б) про “український буржуазний націоналізм”, унаслідок якої кілька тисяч представників української інтелігенції заслано до концтаборів (“Ждановщина”). Гоніння на журнали “Україна”, “Радянський Львів”, “Дніпро”, “Барвінок”, “Перець”. Головного редактора журналу “Україна” Ю. Яновського звільнено з роботи.

1947 р. У Польщі операція “Вісла”: розселення частини українців з етнічних українських земель “урозсип” між поляками у західних районах країни задля прискорення їхньої колонізації.

Депортація в Сибір населення Західної України. Вивезення загалу українців до Сибіру не було здійснено тільки через нестачу вагонів. “Чистка” серед діячів української культури з обвинуваченням їх у націоналізмі новопризначеним із Москви секретарем ЦК КП(б)У Л. Кагановичем. Арешт неповнолітнього (15 р.) сина командувача УПА генерала Шухевича — Юрія Шухевича. Видано таємну інструкцію (на 157 сторінках) про вилучення з книгозбірень і списання в макулатуру 3600 назв книжок, автори яких були названі українськими буржуазними націоналістами, ворогами народу. П’ятий параграф інструкції застерігав: “Особи, що загублять цей зведений список, підлягають притягненню до судової відповідальності”.

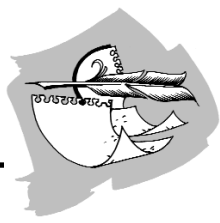
1949 р. XXVI з’їзд КП(б)У вкотре засуджує український буржуазний націоналізм, погрожує українським діячам науки й культури, які ще залишилися на волі, вимагає від них таврувати “гнилу культуру буржуазного Заходу” й вихвалити “передову культуру” СРСР.

1951 р. Викриття газетою “Правда” — центральним органом ЦК ВКП(б), “націоналістичних ухилів” в українській літературі (вірш В. Сосюри “Любіть Україну”, лібрето опери “Богдан Хмельницький” і т. ін.). Студенти Харківського університету відмовилися складати іспити російською мовою. Тоді 800 з них було репресовано, а 33 студентів на закритому засіданні суду було засуджено до смертної кари! І РОЗСТРІЛЯНО.

24 грудня 1958 р. Верховна Рада СРСР ухвалила закон, згідно з яким питання про те, вивчати чи не вивчати рідну мову в національних школах мають вирішувати батьки та самі учні. Останніх наполегливо спонукали розв’язувати це питання з погляду так званої практичної доцільності (мовляв, для чого “перевантажувати” себе).

1958 р. Постанова Пленуму ЦК КПРС про перехід частини українських шкіл на російську мову викладання. Відповідну постанову ухвалила і Верховна Рада УСРР.

Далі буде.

Анатолій ШПИТАЛЬ

Береш до рук чийсь щоденник, хай уже й виданий, а пригадуєш давній вираз: “Читати чужі щоденники — Еверест підлістості”. Але згадуються слова мудрого француза А. Моруа, який стверджував, що навіть інтимні щоденники пишуться з надією на 99 %, що їх колись прочитають. Знаходимо схожі слова і в щоденниках В. Малика за 1977 рік: “Пишу оце й думаю: кому буде охота читати ці сухі прозаїчні записи? І сам собі відповідаю: а може, ці правдиві, ширі, безпосередні нотатки про життя цікавіші за веломовні розглагольствовані великорозумників, які в своїх особистих щоденниках пишуть “для історії”? Я ж для історії не пишу, я пишу для себе...” Почав свій щоденник¹ наш відомий прозаїк 11 січня 1958 року, вів його інколи нерегулярно, але постає він як цікавий документ доби, а що вів його письменник, особливо цікавими постають зафіксовані факти літературного і суспільного життя. Він сам жив у суспільстві брехні, якоюсь мірою був частиною цього суспільства, але мав про все свою думку, яка часто розходила із “генеральною лінією”. У цьому й була трагедія багатьох творчих особистостей, бо доводилося наступати “на горло власній пісні”, та в ситуації роздвоєння він усе ж намагається не втратити себе, щоб не випорснула з-під ніг життєва опора. Але як вони все це розуміли? Ось уривок з щоденника за 1980 рік про твори, присвячені останній війні: “Але ж... Правду писати ще не час. Ще й досі незримо тяжіє над нашим суспільством культ Сталіна. Ще не розсекречені документи... Все написане — тільки напівправа. Це не вина письменників. Більшість із них — чесні люди. Та з багатьох причин сказати всю правду вони не могли і не можуть”. Читаючи щоденники, вже ніби й добре знаєш цю людину і зі страхом думаєш: “Як жакнувся б цей чоловік, котрий студентом-добровольцем пішов воювати, захищав Київ і Харків, був три роки на каторжних роботах у Німеччині, коли б почув із вуст лідера сусідньої держави, що війну вони (Росія) виграли б і без України. І пишеться це в дні, коли, як сказав один із депутатів ПР, “надо праздновать 22 июня 1941 года!” Взагалі ж то багато записів не залишаються звичайною фіксацією “того часу”, а постають просто актуальними і для часу сьогодення. Замітка про 1 жовтня 1991 р.: “Полтавський підпільний обком КПУ послав людей в райони, щоб агітували голосувати проти незалежності”. То — тоді, а зараз, хто бачив останній з’їзд: усе в червоних прапорах, ніби в крові, пролітій цією “керівною і спрямовуючою”... А почали б з’їзд із поїздки до Биківні, стали б на коліна й покаюлися — може, хто б і повірив “захисникам трудящих”, а зараз що це таке — КПУ? Підтанцьовка у олігархів ПР, як ото у “Юного Орла” напівголі дівчатка. Але ж ті “юродні дупутати” (П. Загребельний) від КПУ — зовсім не голенькі, “упаковані” вони добротно!.. А думалося тоді В. Малику, що придуть українські комуністи, а не “шестірки” Зюганова. Коли “пішли” партійного лідера, письменник зафіксував: “Нарешті пішов Шербицький, один з авторів застійного періоду, душитель української мови і культури.

Мерзотник! Погубитель України!” І сумніви: чи відновиться наш народ, чи зможе відродитися, адже він денационалізований, часто байдужий до національних питань і заляканий сталінщиною та брежнєвщиною. Майже загинула культура. Потім — суто особисте: “Слухав квартет “Явір” — і плакав. Яка краса! Наша народна пісня! Яке багатство!”

Просто дивуєшся, який був чутливий В. Малик до всього, що відбувалося у світі, які прозорливі були його судження. Ось запис за 20 грудня 1989 р.: “Росія втратила свою совість — Сахарова, свого найбільшого сина ХХ століття. Хто його замінить?” Та ніхто, Володимире Кириловичу, і досі не

внання Києва. А дата ця затверджувалася у “боях немісцевого значення”. Світ української діаспори (та і не тільки він!) планував 1983 року згадати Голодомор 1933 року, отож треба було якось “перевбити” цю дату. І визначили 482 рік — ще 1978 року, хоч потім і виступали в пресі москвичі, що занадто рано — треба десь 640 рік. Для них зменшити час заснування — справа честі, адже рік, коли Юрій Долгорукий (перяяславський князь! — А. Ш.) убив боярина Кучку і захопив сільце Москва на болотах, чітко зафіксований — 1147-й. А тут хоча б збити півтора століття! Не вийшло... А перший запис автора в щоденнику про заснування Києва — 1967

щині розмова письменників: “Мене дивує, що деякі письменники підносять козаччину, запорожців. Адже запорожці — це грабіжники, бандити. Сірко — це фашист!” І на зборах Спілки письменників: “Каламутним потоком линула історична література!” В. Малик був у епіцентрі цих подій, його твори у “закритих” рецензіях знищували не лише колеги на кшталт Б. Чалого, а й доктор філософії з Інституту марксизму-ленінізму Л. Нагорна. От як працювалося: “Роман іде важко. Ще не знайшов тієї пружини, що має рухати сюжет”. Пізніше: “Почали мене цькувати. І хтозна з якого боку ждати халепи. Настрій репресивний. Майбутнє — темне і не-

блискуча в щоденнику В. Малика характеристика творчості І. Ле (1978). Він пише: “Помер І. Ле. Видатний. Написав півсотні творів. На мою думку, нічого... “Хмельницький”? “Неудобоварим”. Нудний, перенасичений архаїзмами та іншими ізмами. “Історія радості”? “Юхим Кудря”? Дріб’язкові. Залишається один “Наливайко”. Більш-менш. Це може залишитися”. А що залишиться від Н. Рибак? “Переяславська рада”. Та й та списана в М. Старицького. І стиль теж “неудобоваримый”. Або про “Семена Палія” Ю. Мушкетика, де автор “уважно зібрав хроніки і переказав їх. Жодного яскравого і привабливого образу! Навіть Палій — схема, тинь. Нема живої плоти. Фрагментарність”. Що ж, із точки зору 2011 року — абсолютно точна оцінка. Але от роман Л. Первомайського “Дикий мед”, один із найкращих творів про минулу війну — чомусь “не пішов” В. Малику. Проте він високо оцінив романи мало знаного нині С. Добровольського про російсько-турецьку війну 1787—1791 років, особливо “Очаківський розмир” — про участь козачьих військ у боях із Ізмаїл та в інших битвах тієї війни.

Щиро і захоплено пише В. Малик про початок перебудови, захоплюється М. Горбачовим, жаліється, що багато часу іде на періодику. Хочеться вірити в добро, у гарне майбуття, але реальність... І тому й лягають на папір жорсткі слова про земляків своїх: “Є субстанція, аморфна маса, денационалізована, декласована, навіть фізично вироджена. Сталінська і гітлерівська селекція зробила своє гарне діло (для всіх народів Росії, передусім — для слов’ян), а також п’янство, наркоманія, рабська праця, бездуховність... В духовному плані довели народ “до ручки” — і він уже відірвався і відірвався від самого себе, від своїх батьків, дідів, від свого минулого”. Але після цих сумних думок: “І все ж — проти надії сподіваюся! Всупереч усьому! Бо інакше...”

Ми акцентували на літературно-політичних записках у щоденнику, та і то деяких, але він — не лише про це. І шкільна робота, і перебудова хати, і радість від народження внуків, і всякі родинні клопоти — все це є, як і в житті. Тому і бачимо з цього щоденника цілісний портрет Володимира Малика.

І ще. Читаєш щоденник — і зупиняєшся вражений. Та це ж мої думки, моє ставлення до людей, В. Малик передає своїми записами мою повагу і пієтет до моїх викладачів — його однокурсниці Галини Кіндратівни Сидоренко і Миколи Йосиповича Сиротюка. М. Сиротюк для багатьох, як і для мене, був улюбленим викладачем. Колись, між парами, в курилці, на питання, що зараз читати, він відповів просто: “А ви партійну пресу читаєте? Ото кого там “драконяць”, те й читайте”. Але це не мої мемуари, просто спогад.

Р. С. Як радієш, коли виходять такі книжки, але берешся руками за голову, коли бачиш накладі...

¹ Малик В. Синя книжка. — Полтава: 2010. — 271 с. (Вів автор щоденник в альбомі з синьою твердою папітуркою — звідси й назва).

«ІСТОРИЧНИЙ РОМАН — ТО КАТОРГА, І НЕ ЗАВЖДИ СОЛОДКА»

(Володимир Малик)

замінив його! Як Ви писали, навіть “Солженіцин не міг позбутися імперських амбіцій”. А ось щодо росіян: “Що за люди, що за нація! Великодержавність так і пре з кожного. Невігластво повне, а вчитися не хочуть. Кулак — от найвагомий інструмент”. І ще: “Росіяни деградують, дичавіють, вироджуються, українці вже майже виродилися — еліта загинула, залишилася шушваль. Навіть фізично. А морально — це якийсь непотріб! Біда!” Що ж, жорстоко, похмуро, а багато в чому справедливо. І ще турбував В. Малика низький інтелектуальний рівень нашої еліти, не те що поверховість знань, а іноді й повна їх відсутність. Якщо “еліто” вважати депутата ВР, то нещодавно молодий комуніст продемонстрував повне невігластво, стверджуючи, що Державний жовто-блакитний прапор — бандерівський. Він навіть не читав праць науковців від КПУ, котрі називали його петлюрівським, а в С. Бандери був чорно-червоний стяг... До речі, чи знає цей недочка, що зараз над РФ майорить прапор РОА генерала А. Власова? Отой триколон!

Відійдемо від наболілого тоді автору щоденника і злободеленого нині. Все ж В. Малик — передусім письменник, автор історичних романів. Лише назвемо їх: “Посол Урус-Шайтана” (1968), “Фірман султана” (1969), “Чорний вершник” (1976), “Шовковий шнурок” (1977), “Князь Кий” (1982), “Черлені щити” (1985), “Горить свіча” (1991), “Чумацький шлях” (1993). І одразу ж зазначимо, що роман про Кия не писався як датський (до дати — А. Ш.), над ним автор працював 10 років ще до указу про відзначення 1500 років від засну-

вання Києва. А дата ця затверджувалася у “боях немісцевого значення”. Світ української діаспори (та і не тільки він!) планував 1983 року згадати Голодомор 1933 року, отож треба було якось “перевбити” цю дату. І визначили 482 рік — ще 1978 року, хоч потім і виступали в пресі москвичі, що занадто рано — треба десь 640 рік. Для них зменшити час заснування — справа честі, адже рік, коли Юрій Долгорукий (перяяславський князь! — А. Ш.) убив боярина Кучку і захопив сільце Москва на болотах, чітко зафіксований — 1147-й. А тут хоча б збити півтора століття! Не вийшло... А перший запис автора в щоденнику про заснування Києва — 1967

70-і роки. Згадаємо, що 1968 року вийшли твори, якими можна і зараз пишатися: “Собор” Олесея Гончара, “Диво” П. Загребельного і “Мальви” Р. Іванчука. Тоді ж заявив про себе як письменника всеукраїнського масштабу і В. Малик романом “Посол Урус-Шайтана”. Але пізніше прийшов Партійний Прокуратор Кремля В. Шербицький та ідеолог Вал. Маланчук і, як на горе, вийшов “Меч Арея” І. Білика. З’явилась партійна постанова — зняти з усіх видавництв твори історичної тематики. І ось у Лубнах на Полтав-

певне”. Тому і з’являються думки: “Може, кинути все до біса і “трайбати” повістужку про школу або про робітничий клас?”. А з видавничств поради: “Поки що пишійте щось на сучасну тему. Або про війну... Історію потім”. Отже: “Пропала праця багатьох років... Письменник став, по суті, парією, ізгоєм. Партійні керівники, як це не дивно, стали дивитися на письменників як на потенційних ворогів режиму. Така була літературна ситуація, про яку саме тоді Григорій Тютюнник написав: “Літературі, як і яблуцці — погода потрібна”. А тоді ж заморозки були...

Звинувачений у “Робітничій газеті” (1973), що “не показав класового розшарування на Січі”, В. Малик теж потрапив у списки “ненадійних”. І коли дозволили видавати по одному історичному твору в рік (на всю Україну! — А. Ш.) черга дійшла й до нього 1976 року. І це при тому, що Інститут історії АН України (К.

Стецюк) дав повністю позитивну рецензію. Але ж який душевний стан у автора: “Я вже нікому й нічому не вірю. По суті, письменник — це людина поза законом. З ним видавці можуть робити все, що хочуть”. Тут треба внести корективи, бо забуває автор, що над видавцями були страшні триголови партійні Цербері, а були серед видавців чесні і порядні люди, котрі любили літературу та іноді ставили на кін свою роботу, видавши “щось не те...” Зате тоді перевидавали вже обкатану “класику” історичної прози. І яка

Закінчення.
Поч. у ч. 27 за 2011 р.

ЧАС МАЄ КОЛІР СЕПІ

Мар'янівські німці говорили українською, як і всі селяни, але між собою, в родині — німецькою. Маленькі діти знали тільки рідну мову, вже згодом вивчали українську. Третій Альбертовий хлопчик Вільям був маленький і не знав української мови, та якось захворів, потрапив до лікарні й за два тижні лікування так гарно заговорив українською, що всіх здивував. Він постійно чув українську і його цупка дитяча пам'ять фіксувала її, однак до цього часу перейти на іншу мову в нього не було потреби.

У 1937-му Альберту було сорок. Тоді щонаочі забирали мар'янівців, часом позбавляли дітей і батька, і матері одночасно. Навіть 90-річного діда-поляка не пожаліли. Звісно, слід тих нещасних губився назавше, хоча зрідка, бувало й таке, поверталися додому. Альберт став одним з тих щасливчиків, які повернулися завдяки свідченням мого діда Тимофія, мар'янівського голови колгоспу. Те зворушливе сусідове повернення дивним чином цупко, до найменших подробиць, зберегла батькова пам'ять. “Увечері робили з Евальдом уроки, в один клас ходили, коли це заходить мій батько до хати. Посміхається, радий такий. Каже: “Евальд, батько додому тільки-но повернувся. Ходи-но, синку”. Боже, як схопитися Едвард! Прибіг додому, а в хаті темно. Він до столу — мац, мац — та як закричить: “Пап-а-а-а-а!!!” Усі з хати повискакували — сліз, крику!!!” (Не раз і моему батьку доводилося переживати таку ж болючу радість, що нею був переповнений тієї миті Едвард.) Альберт Герман повернувся до своєї родини, проте зовсім іншим чоловіком — нагадував воскреслого Лазаря з погаслими очима. Ніби, повернувшись з того світу, назавше приніс з собою його зимний подих. “Бувало, сходяться мар'янівці разом, — розповідав мій батько, — свято чи якась інша казія, — німці разом з усіма співають українських пісень, а він заб'ється подалі від сторонніх очей — пла-а-а-а-а! Виплачеться, а потім вже й до гурту сідає чарку випити разом з усіма”.

У 1937-му зачистили енкаведисти до Мар'янівки. Приїдуть — одразу до мар'янівського голови колгоспу — показуй, де живе той чи той. Звісно, не міг не запитати, з якого дива зацікавилися нічим непримітним чоловіком, який цілодобово гнув спину на землі. Якось йому пояснили: “Знаємо, що той чоловік, коли хтось помре у селі, — псалтир за небіжчиком читає”. Не було в селі ані школи (мар'янівські діти ходили до школи в сусідню Колонщину), ані церкви. Тож той чоловік був у селі нібито за дяка.

Тоді часто викликали голову давати свідчення. Бувало, вдавалося йому людей рятувати за крок від загибелі. А голодного 1933-го сам опинився віч-на-віч зі смертю. Тоді, приховавши від “червоної мітли” мішки з чечевицею, організував їдальню для селян. Завдяки колгоспній їдальні ніхто в селі не помер і не спух з голоду. Село уціліло, діждавшись нового врожаю, проте мар'янівського голову колгоспу забрали. Родина оплакала його як небіжчика, та не судилося йому того разу бути розстріляним — заступився, ри-

зуючи власним життям, секретар райкому. Дуже допомогла та обставина, що колгосп, на відміну від навколишніх господарств, виконував тодішні непомірні плани із заготівлі хліба.

Удруге мій дід Тиміш почув смертельний вирок на початку німецької окупації. Фронт був кілометрів за десять, а за п'ять кілометрів на схід збирався військомат. Німців брали до армії так само, як і українців, поляків та чехів. Тільки почали шикувати новобранців, як налетіли німецькі танкетки — усі розбіглися хто куди. Одні пішли доганяти фронт, інші повернулися додому. Гельман теж повернувся. Через кілька днів прийшли в село німці, облаштували комендатуру. “Хто був старший на селі?” — запитує комендант. Німкеня привела колишнього голову колгоспу. “Комуніст?” — “Ні”. — “Якщо не комуніст — будеш старостою”. І мій дід між таким призначенням і смертю вибрав смерть. Чутка про вирок вмить облетіла село. Тоді мар'янівські німці гуртом посунули до комендатури. А з ними і Гельман. Вийшов до коменданта наперед: “Я за політику сидів, — каже, — а він мене врятував від розстрілу. Він німецької не знає, а я знаю, вам буде зі мною легше”. На тім і порішили.

Був Гельман добрим старостою, боронь Боже, щоб у когось корову забрати. Як міг мар'янівську молодь від Німеччини рятував. По війні один з односельчан розповідав про те, як Гельман до хати приходив. Тоді перелякався не на жарт — думав, вийме пістолет і застрелить, бо багато до війни лиха йому заподіяв. А той тільки привітався та й каже: “Микито, в тебе кабан великий, а дітей багато... Ти сьогодні його мушиш заколотити, бо завтра мушу німцям віддати”. Уже повернувшись із фронту додому, пройшовши крізь усе те земне пекло, Микита так і не зумів позбутися докорів сумління, усе казав: “Я такий лихий до нього був, а він мені добром віддячив”.

Ще восени 1941-го Гельман прийшов до мого діда: “Гітлер програв війну, якщо за три місяці війна не закінчилася, то рано чи пізно доведеться йому втікати”. Коли розбили німців під Сталінградом, у травні 1942-го почали есесівці вивозити місцевих німців. Збиралися нашвидку — двері незамкнені, фіранки на вікнах, тільки пустою вітер ходить. Як склалася їхня доля? Відомо тільки, що ті підводи спрямували на Житомирщину, там тимчасово розселили людей, а звідти — далі на захід. Фронт все ж таки догнав ті підводи. Чоловіків уже не було — вочевидь, мобілізували раніше, залишилися самі жінки та діти.

Син Альберта Евальд, з яким мій тато колись до школи разом ходив, писав листи з Архангельська. Решту родини загнали в Узбекистан. Чимало німців опинилося на Уралі. Отак і розпоршилося-розвіялося, як мак-самосій, незорими радянськими просторами. Нікому до села повернутися не дозволили. Один лише Арнольд Рукс потрапив якимось чином до Італії. Тривалий час писав до мар'янівської сільради — просив йому повідомити про долю родини. Та навряд чи йому відповіли.

“А ось моя тітка Ганна — маленька дівчинка з бантом у світлому волоссі...”

А на мого діда Тимофія Васильовича чекали нові випробування. Коли до села повернулася радянська влада, СМЕРШ узявся за колишнього мар'янівського голову — чому, мовляв, не розстріляли німці? Проте часу на вербування забракло — ситуація була перемінлива. При відступі стало не до нього. Звісно, могли розстріляти — не розстріляли. Могли в порох стерти — не стерли. Відпустили з обіцяною “повернутися і розібратися”. Довго ще дід жив у цьому страшному очікуванні, коли прийдуть люцифери по його душу, довго пам'ятав ту обіцянку, проте минав час, а ніхто про нього так і не згадав. Тільки й того, що прийшов додому після смершівського вербування геть білий — як то кажуть, бачення смерті ще не є смерть...

По війні, коли родинне гніздо мого діда осиротіло, він, на той час

уже вдівець, залишив Мар'янівку і переїхав до свого сина — мого батька. Допомогав ледь не з нічого (бо які там будівельні матеріали після війни) зводити дім.

Моя, тоді ще не почата, немов перші сніги, пам'ять зберегла про ті часи лише важливі як для дитини фрагменти подій, уривки слів, окремі штрихи... Як те, що я страшенно любила дідові казки. Здавалося, він знав їх силу-силенну, однак, коли все ж вичерпувався той запас, дід сам вигадував нові історії. Такі, як на мене, кумедні, що, зрештою, ми вдвох — спочатку я, а потім і він — дружно, до сліз, реготали. Казали батьки, я була неабиякою щебетуючою, а для дідового серця, яке не знало ніколи у цім житті спокою, вочевидь, великою відрадою. Пам'ятаю, коли дід захворів — він лежав цілими днями, виснажений температурою, яка з не-

відомих причин не відступала. Коли я прибігала з вулиці й першим ділом, кинувши свої нехитрі іграшки, підсідала до діда на край ліжка погомоніти, в нього — о диво! — ледь не одразу починала спадати до нормального рівня температура. Воістину загадка душі людської!..

Дивна річ людське життя — така мізерія на тлі Вічності, чи не через оту крихкість воно таке безцінне?.. Тільки зараз починаєш гостро відчувати, яка безмірна дорога тобі тоненька ніточка твого родоводу, що ген згубилася у міжчассі. І з кожним роком дедалі непереможнішим стає бажання зв'язати ті часи — немов у такий спосіб маєш вияснити щось вельми значуще у власній долі.

Поруйновані часом сепі нині бачатся мені як справдешній етнічний типаж, як скалка великої української цивілізації, зниклої “безвісти” з її культурою, мораллю, звичаями... Зниклої, проте незабутої.

Баба Марія — тільки зараз я почала помічати коліс невольими риси своєї схожості — така неусміхнена на всіх тих світлинах — що їй болять? чому у кутиках вуст зачався смуток? — померла у 40 років — не довели до фельдшерського пункту сусіднього села. Дід Тиміш — перший мар'янівський голова, набагато пережив мою бабусю; міцний був до біса, кажуть, у свої 55 літ ще “сонце” крутив на перекладні. А цей підліток у гімназійній формі — мій дядько Микола, потрапив у 1942-му в оточення біля Канева, “погиб без известия”, був неодруженим. Фотограф не зафіксував образ мого другого дядька Степана — останній раз бачили його біля Мар'янівки під час відступу через Київ; дуже просив земляків-односельців передати вісточку родині — мовляв, живий і здоровий; кажуть, страшно на нього було дивитися — худощавий, самі кістки, виснажений, при самоті його вигляді жінки плакали, згадуючи своїх синів, — теж “погиб без известия”, і теж не встиг одружитися. А ось моя тітка Ганна — маленька дівчинка з бантом у світлому волоссі, — всі в роду були біляві в дитинстві, — біла сукенка, стоптані черевички. Біля неї — мій тато... мій добрий тато...

Я знаю: наш дух розпі'ято між світами. Я вірю: мої рідні не залишили мене, вони опікають мене у цьому світі, на цій землі. І допоки я пам'ятаю, доти триває цей кривий — священний — зв'язок.

Марія КУЧЕРЕНКО

Анатолій ЗБОРОВСЬКИЙ

Одеська національна наукова бібліотека ім. М. Горького видала поетичну антологію “Шляхами пам'яті”. У книзі зазначається: “Поетична антологія “Шляхами пам'яті” увібрала поетичні твори, де знайшли своє відображення безмірно трагічні сторінки життя і творчості літературно-мистецької генерації 20-х — початку 30-х років ХХ сторіччя, репресованої більшовицьким тоталітарним режимом, яка ввійшла в життя під назвою “Розстріляне Відродження” (термін був запропонований Юрієм Лавріненком, літературознавцем, активним діячем мистецького руху 20—30-х років ХХ сторіччя, ув'язненим і засланим (1935—1942), який усе своє життя після заслання провів на чужині, продовжуючи служити рідному Слово)”.

РОЗСТРІЛЯНА УКРАЇНЬСЬКА ПОЕЗІЯ

Як відомо, в ті часи було знищено більшість представників українського письменства — перспективний пласт ренесансної інтелігенції, яка розбудовувала національну культуру, незважаючи на те, що суспільна атмосфера спотворювалася комуністичними ілюзіями. Молоді митці, виховані в період національного пробудження початку ХХ ст. і національної революції 1917 року, були сповнені енергією “вітаїстичних” осянь, проголошуваних Миколою Хвильовим. Саме з ними пов'язаний небувалий розквіт жанрово-стильових структур літератури, розкриття у творах кращих рис національної ментальності. Подібні тенденції духовного піднесення спостерігались і в музиці, і в театрі, і в малярстві”.

Антологія містить уривки з поем та близько 300 віршів, надрукованих у різних виданнях від початку 1920-х років до 2007 року. Це твори авторів тих часів, а також поезії сучасних майстрів слова, присвячені тій порі.

Антологія містить короткі розповіді про літературні організації та угруповання, які існували в Україні в ті роки. Антологію уклала Ганна Єфімова.

Книга “Шляхами пам'яті” адресована літературознавцям, викладачам, студентам, краєзнавцям, усім тим, кого цікавить доля української літератури.

Колектив Одеської національної наукової бібліотеки імені М. Горького щиро дякує А. А. Горчакову за фінансування поетичного збірника “Шляхами пам'яті”.

ІНДО-УКРАЇНА СКУЛЬПТОРА НАКОНЕЧНОГО

Віталій СТАРЧЕНКО,
Січеслав

Для тих, хто знав дніпропетровського скульптора Володимира Наконечного, його рання смерть (у 54 роки) була приголомшливою несподіванкою — адже мало кому скаржився на фатальну хворобу серця. Володимир відчував, що життя може урватися будь-коли, тому останні роки працював дуже багато. Це була затята робота каменяря, який лупав Скалу не з метою її знищити, а для того, щоб видобути з похмурої гори світле, вічне й героїчне, що нашаровувалося у міцних пластах від зачатків індоєвропейської цивілізації.

Він, селянський син із Поділля, потрапивши після навчання у Київському художньому інституті до Дніпропетровська, в буквальному сенсі віддав своє серце образному відтворенню згаданої Іншої України — України, яка не знала рабства і яничарства, України, в просторово-часових координатах якої народилася землеробська та ведична культура. Степовий край арійського, скитського і козацького минулого сприяв вибору теми для трудів і днів.

Справжні труди та дні почалися з роботи над образом Дмитра Яворницького — 1988 року Дніпропетровськ оголосив всеукраїнський конкурс на створення меморіального пам'ятника характернику-академіку. Наконечний побачив цей образ так, як би його побачив Степ: Дмитро Іванович не в шатах академіка, без “учених” атрибутів — босий, у шароварі і сорочці, а в руках важкий кам'яний хрест — символ піднятої ним зі скорботно-героїчних уламків минулого долі Запорозької Січі...

Умови конкурсу передбачали створення саме меморіального, а не монументального пам'ятника, — потрібно було дотриматися камерності, яка зазвичай притаманна надмогилям пам'ятникам. Однак міська влада не втрималася від монументальної показухи: на відміну від конкурсного проекту, де постає Яворницького мала стояти на символічній степовій “могілі”, встеленій дерном, пам'ятник спорудили на кам'яному п'єдесталі, перетворивши його на міський монумент. Могила Дмитра Івановича разом із пам'ятником несподівано стала “художньо-архітектурною деталлю” центрального проспекту Дніпропетровська.

Перипетії, пов'язані з конкурсом і правом адекватного втілення проекту сформували громадянську позицію молодого митця і переконали в необхідності надалі твердо відстоювати творчі принципи. Цілком імовірно, що принциповість стала однією із причин того, що жоден із наступних великих проектів монументальної скульптури, в яких втілено оригінальні ідеї пластичного трактування сторінок української історії та її героїчних особистостей, Володимир не реалізував... Не встиг або ж не дали встигнути. Сокровенне залишилося у проектах та ескізах.

На початку 1990-х років Наконечний створює кілька оригінальних пам'ятних знаків для увічнення імен видатних катеринославців-січеславців, зокрема Івана Манжури та Валер'яна Підмогильного. Знак Манжурі, створений у гарній реалістичній традиції, змонтували на стіні найдавнішої книгарні центрального проспекту, яку часто відвідував фольклорист і письменник. Знак на будівлі залишився, самої ж книгарні вже немає... А ось експресивний, справді революційний (у пластичному аспекті) знак на пам'яті про геніального автора “Третьої революції” та “Міста” Валер'яна Підмогильного так і не був змонтований на фасаді колишнього реального училища, де навчався майбутній письменник (нині один із корпусів Дніпропетровського національного університету), — уже відлитий у бронзі, з лукавої причини відсутності грошей на монтаж знаку (і це в місті кількох мільярдів!), він пару років пролежав невідомо де, звідки “благополучно” шез — адже бронза...

Вириваючись із тенет, над скорботним натовпом пролетів янгол Наконечного, схожий на створених для меморіалу загиблим від вибуху газу у Дніпропетровську. Пролетів над насипаною могилою свого творця, шукача образу Іншої України: тієї, якої немає у Січеславі-не-Січеславі, де одні ретельно відновлювали, інші послідовно знищували етнічну та історичну пам'ять... Січеслав-не-Січеслав втратив лицаря пластики, який наближав повернення місту його українського ймення. Невимовно прикро, бо лицарів у нас небагато. Лиш те втішає, що дух і душа Володимира потрапили в духовну ауру брахманів, творців сакрального образу України в індоєвропейському контексті.

За останні десять років минулого століття Володимир створив низку проектів для різноманітних конкурсів: меморіал “Жертвам сталінських репресій” у Дніпропетровську, пам'ятник Степану Бандері у Львові, пам'ятник Нестору Махну в Гуляйполі (проект-пропозиція), монумент Незалежності в Києві, пам'ятник Іванові Сіркові в Харкові... І дуже сумно від того, що надзвичайно цікаві просторово-композиційні проекти вже, мабуть, ніколи не будуть реалізовані.

Але не тільки в монументальних масштабах Володимир бачив історичні образи Осіб і Подій. У станковій тривимірній скульптурі та рельєфах, у малій пластичності він створив “іконостас” минулого з образами Анни Ярославни і Генріха I Капетінга, Дмитра Байди-Вишневецького, шістнадцять портретів найвидатніших учасників Полтавської битви (серія “Велика гра”), композиції “Військо Запорозьке”, “Гетьман Іван Мазепа і Мотря Кочубеївна”, “Ясир”, “Кафа”.

Заглиблення в українську тему кожного митця-патріота обов'язково приводить до теми Праукраїни, що змушує до-

шукуватися божественної основи, знання про яку до нас дійшло закодованим у знаки і символи ведичної літератури та в археологічних артефактах. Свої пошуки образу Праукраїни (не буде помилкою її назвати “Індо-Україною”) Володимир підсумував у проекті “7514”. Володимир, число “7514” — рік завершення скульптором роботи над образом “Індо-України” за індо-арійським літочисленням. Образ творить низка архаїчних етносимволів, які інтерпретують сакральну константу — Дух Предків.

Індо-арійська міфологія, початки якої закорінені в часових межах “7514”, у Наконечного відтворена у композиціях “Прітхві-Дьяус” (“Європа і Зевс”) та “Пушан”. У першій композиції зображено під знаком сонця між рогами астрального символу України — Тільця — злитих в одне ціле арійських прабабків. У другій — образ “Божества Пишного”, покровителя роду і достатку, знавця щасливих життєвих шляхів і провідника небіжчиків. Обидві композиції виконані в стилі авангарду — Наконечний ніби стверджує свою причетність до української новітньої традиції в скульптурі, розпочатої з часів зацікавлення Олександра Архипенка стародавньою пластикою України.

Та найвагоміші в проекті — інтерпретації образу Козака Мамає. Дослідники цього ментально українського образу давно довели, що він — символ-архетип індоєвропейської цивілізації. Тому й досі індійські брахмани зберігають цей архетип у своєму менталітеті, зовнішності й поведінці. Як стверджує в анотації до виставки проекту “7514” куратор, мистецтвознавець Олена Годенко, “біля витоків української та всієї індоєвропейської культури — ведичний образ першопредка Мамає. Бо Мамає — чоловіче віддзеркалення мами, берегині: воїн, батько роду. Мамає — тотем, першопредок, вояк-жрець, волхв, кобзар, характерник”. Усі ці іпостасі образу Душі Правдивої скульптор намагався відтворити в стародавній стилістичній традиції козацького “малярства Мамаїв”. Вивчати ж ці традиції в Січеславі Наконечному було просторо: стараннями Дмитра Івановича Яворницького місто має чудові колекції кам'яних половецьких баб-мамаїв і народної картини “Козак-Мамає”.

Замисливши серію “Козак Мамає”, Володимир поставив мету космічного масштабу: відтворити якомога більшу кількість безкінечних іпостасей цього образу в його еволюції від індо-арійського божества-Прапращура до архетипу, знайомого кожному українцеві завдяки народній картині “Козак Мамає”. Найдавніший образ Мамає навіяний Наконечному керносівським ідолом та “конеголовим скіпетром”, знайденими археологами на Дніпропетровщині та Одещині. Чотирирукий Воїн-характерник нагадує Шиву, інші образи — самозаглибленого Будду, деякі композиції нагадують нам Мамає козака, із тих, які зафіксовані народною пам'яттю у відповідних картинах і усній творчості українців. Ще один, “курганний Мамає”, — втілення вічності та недосяжності, зображений у стані глибокої медитації.

Серед українців образ Мамає сприймався політеїстично, хоча в жодній народній картині він не зображений із нагрудним хрестиком — надто потужна ретроспекція етнічної пам'яті не дозволяла невідомим майстрам обмежувати вік свого героя християнською епохою. Цю картину вішали на покуті хати поруч з іконами. Тому до визначеної народом іконографії сюжетів “Козак Мамає” Наконечний додає і сюжет “Мамає і Покрова”, в якому Божа Мати із покривалом велично вознеслася над Мамаєм. Змістовно перегукється з іконописним Георгієм-Змієборцем незавершена композиція “Мамає на драконі”.

Володимир мріяв про відродження культу Мамає у свідомості українців, мріяв про часи, коли так само, як Шевченків

“Кобзар”, картина “Козак Мамає”, як це було в XIX ст., чи невеличка скульптурка Душі Правдивої стане сакральним предметом в багатьох українських помешканнях. Тому його бронзові статуетки Мамає камерні за розмірами, але значущі, монументальні за трактуванням форми — Наконечний не лише мріяв, а й намагався накреслити шлях повернення величного образу в нашу духовність.

Проект “7514” експонувався в листопаді 2006 року на першій персональній виставці Володимира Наконечного, присвяченій півстолітньому ювілею митця, у Національному художньому музеї України в Києві. Серед відвідувачів виставки був і Юрій Шилів, академік, відомий археолог і археограф. Науковець сприйняв виставку як поетичне втілення арійської мінувшини нашої Батьківщини, що спирається на знання, й аналогію якому ще не було. Шилів так закінчує свій відгук в одному із щотижневиків: “Ось і Володимир Наконечний: ще один видатний митець родом з глухого села, зі столітньої освітою. Перша персональна виставка — до 50-річного ювілею... Тож помітять чи ні, чи долучаться до видатного синтезу одвічності й сьогодення, чи байдуже проминуть животворну криницю, що в ній, створеній селянським нащадком, і серед сліпучого дня видно ясні зорі прийдешнього?”

“Ясні зорі прийдешнього”, показані нам Володимиром Наконечним у криниці для спраглих, мають засяяти не лише в криниці, а й у реальному небі реального українського життя. Проте це можливо лише тоді, коли переважна більшість нащадків індоєвропейської України однозначно й одноставно вирішать на користь гетьмана Івана Мазепи принципову суперечку з Російською імперією, уособлену в образі царя Петра I. Саме над цією етичною проблемою скульптор міркував останні роки життя, працюючи над ескізом вирішенням пам'ятника гетьману Івану Мазепі та шведському королю Карлу XII для конкурсу проектів монумента, присвяченого 300-річчю Полтавської битви. Ідея композиції Наконечного — чорно-біла шахова гра Івана Мазепи та Карла XII із Петром I, у якій союзники програли, проте з прецеденту, створеного гетьманом, починається важке трьохсотлітнє визволення України від імперського рабства. Володимир Наконечний виграв конкурс, але... Але на цьому поки що завершилися мрії українців про монумент на території державного історико-краєзнавчого заповідника “Поле Полтавської битви”, який об'єктивно відтворив би трагедію та пафос тих подій...

Однак хочеться вірити, що все ж настануть часи, коли хоч деякі з проектів талановитого і відданого Батьківщині та мистецтву скульптора здійсняться заради невичерпності криниці для спраглих і в ім'я майбутнього України.

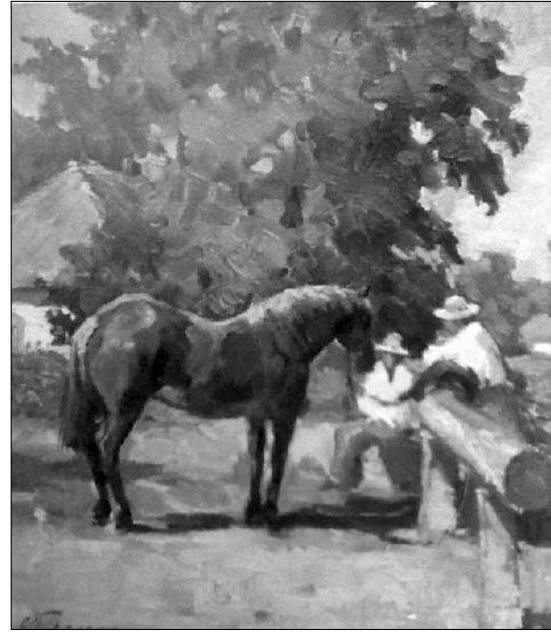

Валентина ЄФРЕМОВА,

заслужений працівник культури України, голова Роменського відділення Українського фонду культури

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ВІД СІЧІ ДО СОЛОВКІВ 320-й річниці з дня народження Петра Калнишевського присвячується

Сумщина насичена надзвичайними історичними подіями, в яких провідне місце займає постать знаного українця XVIII століття, мужнього патріота, останнього кошового отамана Запорозької Січі Петра Калнишевського. З ім'ям славетного отамана пов'язана ціла епоха знакових подій українського народу на шляху виборювання незалежності.

лося за підтримки Президента України В. А. Юшенка.

Роменська середня школа № 1 носить звання школи-колегіуму ім. П. Калнишевського. Колектив школи урочисто приймав урядову делегацію в дні святкування 315-ї річниці від дня народження славетного кошового отамана. В Ромнах його іменем названо вулицю, Указом Президента України відділу прикордонної служби на Сумщині також надали ім'я Калнишевського. Один із Чорноморських траулерів отримав ім'я П. Калнишевського. На території заповідника “Посулля” здійснюється Міжнародний культурно-мистецький проект “Історія та сучасність”, у якому взяли участь митці з України, Японії, Китаю, Кореї, Молдови та Росії. А нещодавно, до 320-ї річниці від дня народження отамана Калнишевського, відбувся черговий міжнародний пленер за участю українських, білоруських і російських митців.

Його діяння належать періоду історії, який видатні науковці назвали “Золотим віком України”. Тому завдання сучасних дослідників — донести широкому загалу правдиві сторінки з трагічної та героїчної історії українського козацтва та увічнити правдиву пам'ять про П. Калнишевського.

Щорічно на Сумщині проводяться свята “Калнишева рада” за участі козацьких загонів, молоді, краєзнавців і науковців, творчої інтелігенції. До 300-річчя від дня народження П. Калнишевського на місці, де стояла церква Покрова Божої Матері в м. Ромен, побудована коштом отамана, закладено кам'яний знак як перспектива на відродження церкви. Створений місцевий туристичний маршрут “Місцями козацької слави”. На території двох районів — Недригайлівського та Роменського, діє Державний історико-культурний заповідник “Посулля”, пов'язаний з ім'ям славетного кошового. Діє Троїцька церква, відновлення якої відбу-

у частю українських, білоруських і російських митців.

Усі ці заходи свідчать про увагу держави та практичну участь Роменської районної адміністрації, Роменської міської ради, Державного історико-культурного заповідника “Посулля” та низки громадських організацій до свого історичного минулого. Варто назвати Всеукраїнський фонд ім. Петра Калнишевського, Роменське відді-

«КОЗАЦЬКІ» КАРТИНИ ОЖИВАЮТЬ ПО-НОВОМУ

Тетяна БІДЗІЛЯ,
м. Бережани,
Тернопільська обл.

У виставковому залі Державного історико-архітектурного заповідника у м. Бережани на Тернопільщині відкрито виставку творів живопису на козацьку тематику “Щоб наша козацька слава не пропала”. Тут представлено близько 16 картин різних авторів із колекції Мирона Постолана, 3 — із колекції Зеновія Наконечного (автор — його батько Андрій Наконечний), до 30 поштівок (колекція Наконечного) та 12 робіт із різьби по дереву Михайла Завійського.

Відкриваючи дійство, заступник директора з наукової роботи ДІАЗ Богдан Тихий зазначив: “В українському малярстві на зламі XIX—XX ст. виник художній

напрямок — національний. Тогочасних художників приваблювала сповнена яскравих прикладів боротьба українського народу з польськими та російськими поневоловачами, турками й татарами. Особливо на створення безсмертних полотен митців надихала історія козащини”.

Завзятим колекціонером творів живопису на козацьку тему є співак, бандурист Мирон Постолан, який переїхав на Бережанщину (с. Жуків) із далекої Англії. Пан Мирон уже давно “полює” на такі роботи, деякі придбав у Великобританії, а деякі — вже в Україні. На щастя, частина колекції Постоланів перебуватиме на виставці, і відвідувачі можуть милуватися ними. Окрім живописних полотен М. Постолан зібрав чималу колекцію поштівок і світлин кобзарів, лірників, адже й сам був учасником хору “Гомін”, грав на бандурі з хором “Булава”. Про свої захоплення козащиною, багаторічне колекціонування він розповідав присутнім із великим задоволенням. Варто зазначити, що окрасою згаданої колекції є картини “Данило Нечай” С. Нечая, “Козаки в дорозі” Я. Соколана, “Козаки” А. Сороки, “Битва під Збара-

ження Українського фонду культури, Сумське земляцтво у м. Києві, козацькі загоони. Наукові конференції, “круглі столи”, творчі заходи супроводжуються масовими гуляннями, на яких виступають народні хори, відбуваються святкові козацькі заходи, урочистості, на яких приймають у юні козаки молоді. Таким чином висвітлення таємничої сторінки в історії Українського державотворення рубежу XVII—XVIII століть, прагнення увіковічити пам'ять останнього кошового отамана Запорозької Січі з роками набирає нових форматів і визначення.

Петро Калнишевський — уродженець славетного Слобожанського краю, його батьківська хата була в селі Пустовійтівка Роменського повіту. Сьогодні там музей отамана, відбудовано церкву Святої Трійці, зведена коштом кошового ще у XVIII ст., створено архітектурно-етнографічний комплекс, ведеться значна краєзнавча, науково-дослідницька робота. Відновлений туристичний маршрут “Золоте намисто Сумщини”.

Зараз мало що нагадує той бурхливий час, коли козаки виборювали незалежність українського народу, розбудовували господарство, вводили хліборобство, будували храми, прагнули волі та незалежного розвитку. А керманічем цих нововведень був кошовий отаман Запорозької Січі Петро Калнишевський, над яким була Божа воля.

П'ятнадцять художників протягом двох тижнів прагнули відновити у своїй уяві час минулого, пов'язаний з добою славетної козащини. Саме за цим вони і прийшли, подолавши тисячі кілометрів із різних регіонів України, Росії та Білорусі, щоб передати для нащадків дивовижні сторінки, пов'язані з кошовим отаманом Запорозької Січі. Художники перейняли долею славетного козака, вдихнули самотньою красою сільських краєвидів Роменського краю, доторкнулися до таємниць скіфських курганів. Мальовниче Посулля, храмова архітектура, панорамні узбережжя Сули, вітряки та пустовійтівські хатки перетворилися на романтичні полотна, з яких дихає історія...

Тож і надалі плекатимемо в собі почуття любові до рідної землі, самоповаги та гордості за своє козацьке походження, дбатимемо про свою історію та її самовідданих патріотів.

“На Полтавщині вона бачила себе полтавчанкою, на Волині — волинянкою, а загалом — українкою”.

ЛУЦЬК ВШАНУВАВ ОЛЕНУ ПЧІЛКУ ПЕРШИМ ПАМ'ЯТНИКОМ ЇЇ

Юлія ЗАКУТНЯ

Українка, яка мала понад сорок псевдонімів і криптонімів, нарешті утвердила своє ім'я серед скульптурних свідків величчя Луцька. Цього літа у місті зняли біле покривало з першого в Україні пам'ятника Олені Пчілці, що став гарним подарунком до її 162-х іменин.

“Ми з вами запізналися з пам'ятником на 81 рік”, — слушно зауважив Борис Клімчук, голова Волинської облдержадміністрації. Однак історія погруддя почалася не цього року, а насправді триває куди довше. Громадськість Волині, особливо представники Конгресу українських націоналістів, почали клопотатися про скульптурне відтворення образу видатної діячки ще з дев'яностих років, часто оббиваючи пороги кабінетів влади, а Людмила Стасюк, директор обласної наукової універсальної бібліотеки імені Олени Пчілки, біля якої відтепер вдвляється в обличчя перехожих письменниці, називає і ще ранішу дату — 1989 рік, коли відбувся перший вечір вшанування пам'яті письменниці. Нібито про пам'ятник говорили вже тоді.

Однак у конкретну ідею, а не ефемерний задум на майбутнє, він втілювався 2001 року. У журналі “Образотворче мистецтво” з'явилася публікація мистецтвознавця Миколи Дьоміна про скульптора Миколу Обезю-

ка, який брався за створення погруддя. І вже у цій статті під зображенням пам'ятника Олені Пчілці красувався підпис — для волинської бібліотеки. Варто зазначити, що стати автором бронзового образу видатної письменниці прагнув не лише Микола Обезюк, серед інших митців варто назвати ще й Івана Дацюка. Його роботу, як і гіпсовий варіант теперішнього пам'ятника, зараз можна побачити в бібліотеці.

Однак від 2001 до 2011 — десять років. Що пам'ятникові таки бути, заявила однойменною акцією газета “Віче-інформ”. Взялися за цю справу письменник Василь Простопчук, головний редактор тижневика, та Микола Дьомін. З'являлися публікації в

Нагородження жертводавців

рубриці, яку вела Валентина Сидько, надходили кошти... Загалом вдалося зібрати майже 91 тисячу гривень, імена всіх офірувачів можна знайти в пам'ятній книзі. Людмила Стасюк радіє, що опікувалося збором коштів Волинське обласне відділення Української бібліотечної асоціації, а сама бібліотека, що названа ім'ям Олени Пчілки, зробила чималий вклад для вшанування її пам'яті. “4 жовтня, — відзначає директор, — у день 81 роковин від дня смерті Олени Пчілки, пам'ятник буде освячений. На цю хвилюючу подію очікуємо приїзду автора — Миколи Обезюка, який, на жаль, не був присутній на відкритті”.

Зі зриванням білого покри-

вала із пам'ятника, маю надію, почне підніматися завіса й над самою постаттю видатної українки. Ніна Горик, голова Волинської організації Співки письменників зазначила: “Ми з вами ще не знаємо Олени Пчілки, попри сказане й написане. Феномен цієї громадської діячки нам ще треба усвідомити”. Немало наклепів і неправдивих міфів щодо письменниці потрібно спростувати. Адже Олена Пчілка не лише була патріоткою, а й “плекала лицарів духу”, піднімаючись над дрібними чварами й боляче переживаючи розкол українства на дві частини по Дніпру. Родом із Галяча, на Полтавщині вона бачила себе полтавчанкою, на Волині — волинянкою, а загалом — українкою.

СЛОВО Прогвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА ТРИВАЄ

Ви — зі “Словом Прогвіти”, бо це — ваша газета!

Вартість передплати

(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617, сторінка 63 в “Каталозі”

на 1 місяць

4 грн 77 коп.

на 3 місяці

13 грн 71 коп.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Прогвіти”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

В. о. головного редактора
Микола ЦИМБАЛЮК
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступники головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47,
Євген БУКЕТ
279-39-55

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ просвітнянської роботи
Надія КИР'ЯН
Відділ культури
Микола ЦИМБАЛЮК
279-49-47

Відділ літератури
Марія КУЧЕРЕНКО
270-55-57

Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК,
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Кореспонденти
Наталія АНТОНЮК,
Уляна ВОЛІКОВСЬКА

Черговий редактор
Людмила ІЛЬЄНКО
Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Видруковано з готових фотоформ на
комбінаті “Преса України” у середу.
Зам. № 3301229
Наклад у липні — 18 400

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Прогвіти”
обов'язкове.
Індекс газети
“Слово Прогвіти” — 30617

